HISTORIA
DE VITA IMP. CAES.
HENRICI IIII. AVG. ET HILTEBRANDI,
PONTIFICIS ROM. COGNOMENTO GREGORII VII. circa ea tempora, quibus vterque vixit, conſcripta.

FRANCOFVRTI
Apud Andream Wechelum,
M. D. LXXXI.

MAGNIFICO VIRO, ERVDITIONE DOCTRINÆ, FACVNDIA, DIgnitate & virtute clariss. Dn. VITO ORTELIO WINSEMIO F. Doctori & professori Iureconsulto, illustriss. Electoris Saxon. &c. Consiliario, Patrono S. obseruand.

S. D.

REINERVS REINECCIVS STEINH.

AXIMAM *semper vim tempora habuere: & studia hominum diuersa non possunt non sentẽtias atque iudicia diuersa parere. Vtriusque, vt infinita exempla alia omittam, memorabile nobis documentum præbet maximi & fortissimi Imp. Cæs.* HENRICI IIII. *historia. Hic enim vel eo saltẽ nomine præclarissimè de Imperio meritus, quòd pro maiestate & dignitate huius propugnauit constantissimè, nec eam imminui, quãtum in ipso esset, passus vnquam fuit, quanto sui temporis odio publico flagrauit? quàm fœdissimis scriptorum maledictis laceratur? Contrà verò in aduersariis ipsius facilè princeps* HILTEBRANDVS *Monachus, cognominatus in Pontificatu Gregorius* VII. *tametsi nefariorum scelerum cumulatissimus extiterit, tamen quàm benigna fermè omnium studia habuit? quanta cum scriptorum commendatione celebratur?*

NON *possunt autem non, qui de his Annales perlegunt, graui dubitatione suspensi teneri. Et temerarium videtur, atq; insolens, ab iis, quæ tradita à plurimis sunt, discedere. Verùm ex eo tanquam labyrintho eluctari ei difficile non fuerit, qui normam veritatem potius, quàm affectiones vel suas vel alienas sequi maluerit. Vt vt enim è scriptoribus alij aliò inclinatione propendeant, vt vt sua tanquam* χρυσοφύγετα *quærant, hæc tamẽ occultari non potuit. Ac præstabitur ab eo quasi fundamento negotio nullo, vt ne alienarum quis sententiarum seruus esse cogatur, sed de re, vt se habet, iudicium ipsemet facere liberum possit.*

ODERIT *sanè dementata superstitionum fascino sua* HENRICVM IIII. *ætas, suspexerit è diuerso* HILTEBRANDVM: *& ad idem exemplum ita se scriptores accommodarint, vt hunc laudibus in cœlum efferãt, illum conuiciis proscindant acerbissimè. Nihil hoc apud eos, qui veritatis amore tenentur, & causam ponderant, quam defendendam vterque suscepit, vel Cæsari derogat, vel Hiltebrandum à scelestissimi instituti crimine liberat. Etenim vt inter se ambos conferamus, vixerat adolescentulus Henricus (neque enim hoc negari potest) dissolutius: & ij, in quorum esset potestate, multa proteruè, multa insolenter egere. Studuit hoc, vbi ætas maturuit, emendare, sed vt seueritate uti minus tempestiua existimaretur, & suspicionem incurreret, quòd ita*

à paucis penderet, vt reliquos despiceret. Addidit his arces per Saxoniam, sibi quidem contra vim subitam receptaculum tutissimum, sed quibus gentis libertati insidiari crederetur. Ergo alienatis inde ab eo animis plurimorum, vbi eadem alienatio denique in bellum erupit, aduersarij armis impares, & omnino de Cæsaris reconciliatione desperantes, ad Religionis præsidium confugiunt: Cæsarem Hiltebrando Pontifici de atrocibus criminibus accusant, & vt partes is ipsorum constantius tueretur, hoc tanquam bolo hominem, ambitione perditũ, inescant: Esse proprium ipsius munus, Cæsarem creare: & eam dignitatem vrbis Romæ beneficium censeri: incumberet ergo in hanc curam, dignus quispiam imperium vt gereret: Roma ius suum defenderet. Fuisse autem Hiltebrandum professione initio Monachum, accepimus: A qua simulata humilitate deinde paulatim altius progressus, Pontificatum tandem artibus consecutus est pessimis. Adhuc priuatus id egerat, vt repetita ab HENRICO III. *sanctio vetus, qua Pontificum creandorum ius ad Cæsarum assensum restringebatur, aboleretur. Quod quia tum non successerat, postquam hæc tam ampla delata ipsi potestas fuit, ratus occasione ea rei felicius gerẽdæ, & potentiæ suæ amplificandæ, vti se opportunissima posse, cupidissime, & quod aiunt, ambabus manibus eam amplectitur: Cæsari neque audito, neq; quorum insimulabatur criminum conuicto, diras obnunciat, & vt ipso eum deturbaret Imperio, ordines vniuersos sacramenti religione soluit: Cùm ad hæc ausa & per Germaniam aduersantium Cæsari Principum studia, & Normannorum ac* MATHILDIS, *Comitis per Italiam potentissimæ, societas, ipsum confirmarent. Nec iacta ab illo alea ista frustra fuit: Quippe vnde eam telam inchoarit, quam successores pertexentes, Cæsarum inclinatam potẽtiam euerterint, suam stabilitam auxerint. Etsi enim Henricus, quia aliter se suáque præstare salua, & retinere in officio Principes ac populum nequiuit, nimis humili abiectione Hiltebrando Canusij supplicauit, & expiationem impetrauit, nequaquam tamen hoc accipi ita Pontifex voluit, quòd ea re etiam in Imperium illum restituisset, aut teneri ordines iterum sacramentis eius vellet. Et cùm Cæsar deinde propter Imperij negotia substitisset in Italia diutius, ac Principes aduersarij interea Forchemij congregati, ex Pontificis auctoritate Henrico Imperium abrogassent, vt* RVDOLFVS *ei surrogaretur, per legatum suum permittit, vel potius negotium hoc vehementer adiuuat. Inde bello accenso funestissimo, & toti Germaniæ exitiali, Hiltebrandus suo seruiens instituto, cùm in potestate se fore ipsius Rudolfus recepisset, hunc apertè defendit, Henricum verò iterum diris obstringit: Ac silentibus inter arma legibus, in Imperatorum præcipuè iniuriam promulgatam quidem iam antè, sed successu nullo, vrsit tum legem vehementius, vt ne scilicet dignitates ecclesiasticæ ab laico quoq; peterentur, tacitè potestatem illam sibi vendicãs, seu istud re & veritate spectans, vt sola quidem collegiorum suffragia valerent, ipse verò hæc auctoritate & consensu suo moderaretur, Imperatoribus exclusis. Deinde vetera sed impia Cyricij & Gregorij Magni de sacerdotum coniugiis interdicta renouat, & ita renouat, vt etiam iam contracta dissoluerit, nefaria appellatione hæresin Nicolaitarum nuncupans. Quãquam verò Henricus difficultatibus circumuẽtus multiplicibus, opitulari ordini Eccle-*

siasti-

clesiastico, hucque ab eo iugo defendere, nequiuit, aut etiam, quæ tum persuasio hominum mentes occuparat, id ad munus suum non admodum pertinere existimauit, de Imperio tamen ita nūquam animum despondit, vt subiicere hoc Pontificum libidini, aut ius conferēdi Ecclesiasticas dignitates, à maioribus per manus traditum, & recenti patris decreto sic stabilitum, vt & ipsi Pontifices eo comprehenderentur, id est, tum demum nomen id gerere permitterentur, si Cæsar, si reliqui Imperij ordines, comprobassent, concedere his vnquam vellet: Cumq; vt religionibus solueretur, & in reipub. tranquillitatem consuleret, sæpe cum Pontificibus componere studeret, dignitatem tamen suam, quam istis duobus capitibus intelligi volebat, semper excepit. Hinc iam studia partium acerrima extitere, aliis, iisq; numero plurimis, pro Pontifice, aliis pro Cæsare propugnantibus. Qui cum Pontifice faciebant, in Cæsare animum præfractum criminabantur, & Ecclesiæ ac religionis contemtorem atque hostem nuncupabant: ex hoc frigido commento argumento petito, quòd Pontifici omnes dicto audientes esse oporteret. Econtrario Cæsariani nihil valere Pontificis anathema tanquam iniustum contendebant, vrgebant vetera Imperatorum iura, & iurisiurandi religionem, quam tam Pontifex ipse quàm Principes atque populus præstitisset: Addebant deinde de Hiltebrando, minus huius auctoritati tribuendum, quòd Pontifex creatus vitio esset, & scelerum plurimorum infamia laboraret. Quæ ita per summam animorum contentionem, & stylo & armis disceptata, etsi in eum tandem finem desiere, vt HENRICVS à Rudolfi cæde Hiltebrandum, turbarum omnium auctorem, & ipsius vitæ aliquoties insidiatum, Pontificatu deturbarit, surrogato ei CLEMENTE III. & post Hermanni ac Ecberti memorabilem occasum, rebus in Germania compositis, etiam Italiam pacarit, peruicit tamen religionis tum creditæ opinio, qua suam præcipuè Hiltebrandus causam venditabat. Qui cùm iam Salerni exul tertium in Henricum diras vibrasset, secuti exemplum idem sunt, suffecti illi à Mathilde & Normannis, Victor & Vrbanus. A postremo per Mathildem in partes traductus CONRADVS, Henrici filius, atque à patre alienatus, cùm Clementem vrbe pepulisset, patris fortunam, quæ inter aduersitates multiplices hactenus tamen se conseruarat, primus inclinauit: Atque exinde, qui surrogati à Cæsarianis Clementi fuere, extorres & exules ferè per Italiam vagati sunt. Pertractus in eandem postmodo nassam fuit PASCHALIS II. temporibus, qui Vrbano successerat, alter Cæsaris filius, HENRICVS: Qui etsi patri iuratus, & hoc summo beneficio obligatus, quòd in Imperio declaratus successor erat, propterea tamen à fide eius se discedere posse persuaderi sibi passus fuit, quòd cùm ille ex Ecclesia proscriptus esset, obstringeret sacramento neminem. Et quia Cæsaris hostes veteres tum iterum se cōmouerent, & comungeret se Paschalis Pontifex, vno quasi momento res illius cum causa ipsa euersæ fuere. Nam Henricus F. palàm pro Pontifice propugnauit, & hic è diuerso in Cæsarem antecessorum execrationes renouauit. Qui cùm deinde post multa ludibria non diu superstes fuisset, etsi Henricus F. iam confirmato Imperio, postquam serò tandem cum Phrygibus sapiens, in quas se angustias cōiecisset, vt nimium Pontifici obsecundando Imperatorum iura labefactasset, intelligere cœpit, in Ecclesiasticas di-

gnitates ius à Paschali repetiit, frustra tamen hoc fuit: atque anathematis fulmine propterea ipse etiam ictus, & in summum dignitatis suæ & fortunarum discrimen adductus, diplomate id confirmare Calixto II. *compulsus fuit. Tentauit aliquanto pòst simile quiddam successor* LOTHARIVS: *sed dirarum Pontificiarum & turbarum nouarum formidine, cùm nonnihil etiã D. Bernhardi precibus largiretur, rursus destitit. Iamq́; parte hac Pontifices superiores, vrgere mox alterum ab Hiltebrando intentatum Imperatoribus iugum de iure Imperij ad ipsos pertinente, vbicunque cõmodè potuere, non cessarunt. Quod licet in se etiam tentare ausum Adrianum* IIII. *masculè retuderit* FRIDERICVS *Barbarossa, neque Henricus* VII. *sibi à Cardinalibus obtrusum iusiurandum, quo Pontifici deuinciretur, præstare voluerit, res tamen per Clementem* V. *eò deuenit, vt formulam ille iuramẽti solennis promulgarit, & Clementinis suis inseruerit. Vnde fieri hodie & paulo superiore ætate videmus, vt cùm Pontifices antè Cæsares dominos agnoscere, & in verba horum iurare cogerentur, nunc vice versa præstare hoc Pontificibus Cæsares teneantur.*

HÆC *cùm ita sint, & eam Hiltebrãdus, eam Henricus causam propugnarint, ceu tenebris quibusdam de mentis acie discußis, aliter de illis nos iudicare, necesse fuerit. Et patet iam hinc temporis illius vesania, patet scriptorum ipsorum improba peruersitas. Cui hoc addo, redire inde suum magistratui summo, qui Cæsaris est, honorem, huiusq́; vindicari existimationem, vindicari pro repub. susceptos labores honestißimos. Quemadmodum cõtrà in reprehensionem iustam incurrit proterua & malitiosa Hiltebrandi ambitio: Qua id Imperio inflictum vulnus fuit, cui cicatrix obduci nunquam potuerit, & imperatores ipsos in ordinẽ redactos non modica seruitute obstrinxerit. Quid? quòd eiusdem scelere data in re Ecclesiastica turba grauißimæ, abolito, vt diximus, penitus sacerdotum coniugio: Vnde quæ calamitates orbem Christianum inundarint, plus satis iam ab aliis demonstratum est, & agnoscere id tandem ipsi Pontifices cœpere, quæ de re Pij* II. *& Pauli* II. *nota exempla: prodiitq́; tandem ex eadem veluti officina recens ista omnibusq́; modis execranda Alombratorum in Hispania secta.*

CÆTERVM *qui de* HENRICI *Cæsaris &* HILTEBRANDI *historia peculiaribus scriptis explicarunt, quantum quidem mihi constat, aut videre contigit, duo è veterioribus extant præcipuè. de Henrico auctor ἀνώνυμος, de Hiltebrando Benno Cardinalis: Quibus eo maior deberi fides videtur, quòd per ea tempora vixerint, quòd non audita, sed visa, & quorum adeò pars fuere, commemorent. De auctore ἀνωνύμῳ, vt ne quis fuerit, sciatur, sua ipse timiditate fecit. Cùm enim in vsum priuatum Historiam illam, aut, si cui de argumento magis denominatio isthæc placeat, apologiam conscripsisset, ea lege cũ amico communicauit, vt is vel supprimeret, vel si ederet, nomen suum tegeret: veritus nimirum & hostium Henrici iniurias, & toti mundo tunc formidabile Pontificij anathematis fulmen. Bennonis παῤῥησίαν quin veritas expresserit, dubium nullum est: Etsi oratio ipsius minus bona, & expositionis contextus perturbatior est, sic vt farraginem potius quàm historiam dicere poßimus. Fuerit quod & hoc quispiam meritò in eo desideret, quòd de natalibus Hiltebrãdi, &*

di, & primæ ætatis studiis, nihil habet. De quibus quæ in nostris Annalibus reperissem, breuiter hic insero. Natum illum ferunt loco humili, hoc est, patre fabro materiario, homine Senensi. Cui cùm adhuc puer ligna cædenti ad pedes luderet, hoc futuræ potentiæ præsagium edidit, quòd seu casu seu præstigiis quibusdam, quibus postea deditissimus fuit, reiectanea in litterarum formas, quæ Psalmi 72. versum hunc exprimerent: Dominabitur à mari vsque ad mare, cōposuit. Isthuc enim & accipere tum pater iussus fuit, & postea euentus comprobauit. Vixit deinde aliquantisper in Imp. Cæs. HENRICI III. *aula: Cui ex somnio quodam suspectus factus (viderat enim per quietem Cæsar, domum suam ab eo oppugnatum iri) cùm emergere ibi nō posset, cucullum sumit. A quo tempore, quæ ambitionis insanæ conatu susceperit egeritq́;, magis compendiario quàm historico stylo, Benno pertexit, & ita pertexit, vt monstrum hoc, in Ecclesiæ & Imperij perniciem natum, iustis depingere videatur coloribus.*

QVIA *autem vtriusque scripti iam pridem exemplaria desiderabantur, & lectio auidè expetebatur à plurimis, repetere nobis editionem ex iis exemplaribus, quæ nancisci potuimus, visum fuit: Cùm stimulum adderet, quòd alicubi nōnullam fortunæ nostræ imaginem (modò tamen comparare magnis parua licet) recognosceremus. Cui operæ nostræ tuum quasi patrocinium addidi,* VITE WINSEMI, *V. Cl. atque ampliss. quòd ad reliqua doctrinarum studia, quibus & summorum Principum tibi fauorem conciliasses, & famam nominis inter homines doctos promeruisses illustrem, etiam historiæ tractationem adijcere non ignauam soleres: Quandoquidem ab excellentissimi & felicissimi ingenij solertia facilè perspiceres, vt in artibus intelligi regulæ & præcepta absque exemplorum prolatione & vsu nequeunt, ita & ciuilem prudentiam præcipuè historiarum exemplis niti, expoliri & confirmari. Accessit deinde causa altera, quòd ex gente ea genus & originem duceres, in qua Henricus* IIII. *floruisset: nec ciui, patriæ amantissimo, tantus Princeps hospes ingratus futurus videretur. Quod si & hoc de me adijcere par est, ea scilicet extant in me merita tua, vt cùm referēdæ gratiæ non sim, ad voluntatis memoris edendam testificationem tenear. Ergo officium nostrum ita accipias, vt nos tui obseruantissimos beneuolentia complecti solita, mihiq́; perspectissima, & ornare officiis, pergas, oro obsecro. Quæ meæ erunt partes, has eo studio ea fide tuebor, vt nihil fuisse mihi antiquius intelligas. Bene feliciterq́; vale.*

Francofurto ad Viadrum, VIII. *Cal. August.*

CIↃ. IↃ. XXC.

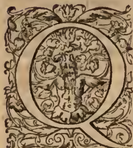

VITA HENRICI IIII. CAESARIS AVGVSTI, DVCIS BAVARIÆ VII. PAVLO POST MORTEM ILLIVS

à quodam eius temporis conscripta.

PROOEMIVM.

Auctoris threni.

Qvis dabit capiti meo aquam, & fontem lachrymarum oculis meis, vt lugeam non excidia captę vrbis, non captiuitatem vilis vulgi, non damna rerum mearum, sed mortem Henrici Imperatoris Aug. qui spes mea & vnicum solatium fuit, imò vt de me taceam, qui gloria Romæ, decus Imperij, lucerna mundi extitit? Erit posthac mihi vita iocunda? erit absque lacrymis dies aut hora? aut tecum, ô dulcissime, potero illius mentionem habere sine fletu? Ecce dum scribo, quod dictauit impatientia doloris, cadunt lachrymæ, madent fletu literæ, & quod notat manus, diluit oculus. Sed forsan impatientiam doloris mei redarguis, & vt fletum meum reprimam, *Communicatio* ne fortè iis, qui de morte Imperatoris gaudent, innotescat, instruis. Rectè me doces, fateor: Sed non possum imperare mihi, quin doleam, non possum me continere quin lugeam, licet in me furorem suum ex- *Dolor.* acuant, licet me membratim discerpere cupiant: dolor timere nescit, dolor illatas pœnas non sentit. Nec ego solus mortem eius lamentor: hanc Roma plangit, hanc omne Romanum imperium deflet, hanc in commune diuites & pauperes, præter insidiatores potentiæ vitæq; *Occupatio.* eius, lugent. Nec mihi priuata doloris causa est: publicam lamentari cladem pietas me cogit. Nam illo recedente, iusticia terras reliquit, pax abiit, fraus in locum fidei subintrauit, chorus laudantium Deum conticuit, solennitas officij diuini siluit, vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum non auditur: quia qui hæc omnia solenniter ordinauit, non inuenitur. Monasteria patronum suum, claustra patrem amiserunt, quibus quid commodi quid honoris ipse conferret, nunc demum agnoscitur, cùm extinctus ea non tenet. Ergo claustris omnibus vera dolendi causa subest: Nam cum illo sepulto gloria eorum sepulta est. Heu Moguntia, quantum decus perdidisti, quæ ad reparandam monasterij tui ruinam talem artificem amisisti? si superstes esset, dum operi monasterij tui, quod inceperat, extremam manum imponeret,

¶ Tum denique homines nostra intelligimus bona, Cum quæ in potestate habuimus, ea amisimus.

imponeret, nimirum illud illi famoſo Spirenſi monaſterio contenderet, quod ille à fundo fundatum vſque mira mole & ſculptili opere compleuit, vt hoc opus ſuper omnia regum antiquorum opera laude & admiratione dignum ſit. Qualem etiam ornatum ex auro, argento, lapidibus precioſis & ſericis veſtibus illi monaſterio cōtulerit, difficile eſt credere, niſi cui contingit & videre. Vobis quoque, ô pauperes, vel maxima cauſa dolēdi eſt: nam nunc demū pauperes facti eſtis, cùm paupertatis veſtræ conſolatorem amiſiſtis: ille vos pauit, ille manibus ſuis lauit, ille nuditatem veſtram texit: non ante ianuam, ſed ante menſam eius Lazarus iacuit: nec micas, ſed regias delicias expectauit. In ipſa menſa famem & fœtorem vlceroſi non abhorruit, cùm miniſter menſæ contra fœtentem nares corrugaret, aut obſtiparet. In cubiculo eius cæci, claudi, & diuerſis morbis confecti iacebant; hos ipſemet excalceabat, hos collocabat, hos de nocte conſurgens tegebat, nec abhorrebat vel eius tactum, quem ægritudo compulerat vſque ad ſordidandum lectum: iter eius pauperes præcedebant, comitabantur, ſequebantur: quorum curam tametſi ſuis intimis commendaſſet, ipſemet tamen eos tanquam nulli commendatos curabat. Sed & per curtes ſuas vſquequaq; ſtipendia pauperibus diſpoſuerat, quorum numerum & obitum ipſe ſcire voluit, vt & defuncti memoriam ageret, & in eius locum alterum ſubrogatum noſſet. Sed quando ſterilitas anni famem indixit, multa millia pauēda ſuſcepit, verè memor verbi dominici præcipientis: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiāt vos in æterna tabernacula. Quid putamus quo dolore pauperes afficiuntur, cùm hæc bona, quæ enumerauimus, ſe habuiſſe, & nunc non habere, recogitant? Quis enim illis hanc humanitatis curam impendit? quis quærit vbi æger cubet, vel quid alimenti poſtulet? quis amplius iis miſericordiæ officiis inſeruit, quibus Henricus Imperator inſeruiuit? O virum pietatis & humanitatis laude inſignem! Imperauit mundo, pauperes illi: Mundus illi, pauperibus ipſe miniſtrauit. Hæc de bono miſericordiæ in pauperes, quos multum amauit: & quod ab hominibus abſcondi non potuit, non pro dignitate facti, ſed pro facultate ingenij primò locuti (quis enim ſcire poſſet, quæ ſolo Deo teſte peregit?) de aliis quoq; virtutibus, quibus claruit, aliqua dicamus: Nam omnia dicere non ſufficimus. Nemo miretur, ſi luctui mortis eius vitæ quoque eius læta geſta immiſceam, cùm hic mos dolentium ſit, vt cùm extinctum amicum lugent, totam eius retro vitam & mores in argumentum doloris ſui ediſſerant. Itaque iuuat me de eo ſcribere, iuuat indulgere dolori, & mortuum flere, qui dum viueret gaudium meum fuit. Ille modò perſonam Imperatoris, modò tanquam militis gerebat: ex vno gerendæ dignitatis, ex altero documentum præbens humilitatis. Tam ſubtilis ingenij támque magni conſilij fuit, vt dum ſententia principum vel in cauſa decernendi juris, vel in tractandis regni negotiis hæſita-

Fanum Spirenſe.

Henric. IIII. benignitas & comitas erga egenos.

Virtus bellica.

Solertia.

ret, ipse citò nodũ solueret, & quid ęquius, quid vtilius esset, tanquam ex ipsius arcano sapientiæ sumptum, edocent.

Prudentia & sagacitas.

Intendebat aliorum verbis, ipsemet pauca loquebatur: nec prius ad sententiam erumpebat, sed aliorum expectabat. In cuius vultum aciem oculorum suorum fixisset, eius animi motus perspiciebat, videbatque tanquam lynceis oculis, siue aduorsum se cor odij, seu gereret amoris. Nec illud laude vacat, quòd in turba procerum cæteris eminentior & maior seipso videbatur, & quod in vultu terribile quoddam decus præferebat, vnde intuitus aspicientium tanquam fulmine reuerberaret, cùm inter domesticos suos, & raram turbam, vultu placidus & statura æqualis appareret.

Statura heroica atque authoritas.

Non solùm potentes imperij sui metuebant eum, sed & reges orientis & occidentis adeò fama eius perterruit, vt antè tributarij sint facti, quàm victi.

Rex Græciæ.

Ipse Rex Græciæ vt metum dissimularet, amicitiam eius expetebat, & quem futurum hostem timuit, muneribus ne fieret hostis, præuenit. Testatur hoc aurea tabula Spirensis altaris, tam artis nouitate, quàm metalli pondere miranda, quam Rex Græciæ dum Imperatoris votum & studium circa Spirense monasterium feruere cognosceret, nobile donũ & tam eo qui misit, quàm cui mittebatur, dignissimum transmisit.

Rex Africæ.

Sed & Rex Africæ quia potentiam Imperatoris timuit multum, eius fisco multum addidit.

Henrici in facinorosis plectẽdis seueritas.

Oppressores pauperum oppressit, raptores in direptionem dedit, contra se contumaces, contraque suam potentiam se leuantes, adeò retudit, vt in posteris eorum regiæ vindictæ vestigia vel hodie compareant: quo nimirum facto & suis in præsenti, & Imperij rebus in futurum prouidit, vt discant non disturbare pacem, non armis imperium vexare. Hîc vellim abrumpere stylum: nam ventum est ad factiones, ad fraudes & scelera, de quibus vera scribere periculum, falsa crimen est: hâc lupus, hâc canis vrget. Quid igitur faciam? eloquar an sileam? manus incipit & dubitat, scribit, & renuit, notat & delet, vt penè ignorem, quid velim: Sed turpe est inceptam materiam mutilatam relinquere, & caput absque manibus pinxisse.

Author vel historiã vel nomẽ suum vult supprimi.

Pergam igitur, vt cœpi, constans & securus inde, quòd fides tua ea mihi perspecta est, vt hæc scripta nulli detegas, aut si qua foras exierint, autorem non prodas.

HENRICI IIII. CÆSARIS AVGVSTI VITA.

Status Imperij post mortẽ Henrici III. Cæs.

CVM Imperator Henricus, de quo nobis sermo est, patri suo gloriosissimo Imperatori, tertio Henrico, adhuc puer succederet in regnum (nam illo paruulo pater naturæ concessit) regno priorem statum adhuc tenente, non bella pacem disturbabant, non classica quietem rumpebant, non rapina grassabatur, non fides mentiebatur. Adhuc iustitia sui vigoris, adhuc potestas sui iuris erat.

Agnes Augusta.

Hunc beatum regni statum Agnes Imperatrix serenissima, virilis ingenij fœmina, multum iuuit, quæ vnà cum filio

Rempublicam pari iure gubernauit. Sed quoniam ætas immatura parum timori est, & dum metus languet, audacia crescit, pueriles anni regis multis suggerebant animum sceleris. Igitur quisque nitebatur maiori se æqualis, aut etiam maior fieri: multorumq́; potentia scelere creuit. Nec legis metus vllus erat, quę sub rege paruulo, paruulam authoritatem habebat, & vt omnia licentius facere possent, primo puerum matre spoliabant, cuius maturam sapiētiam, grauesq́; mores metuebant, illud causantes, non decere regnum administrari à fœmina, cùm multæ reginæ legantur administrasse virili sapientia. Sed postquam rex puer de sinu matris abstractus in manus principum nutriendus venit, quicquid illi præscribebāt faciendum, vt puer fecit: Quem volebant, exaltauit, quem volebant, deposuit, vt regi suo non tam ministrasse, quàm imperasse meritò dicantur. Cùm regni causam tractabant, non tam regi, quàm suæ causæ consulebant: Idq́; præcipuum eis fuit in omnibus quæ agerent, ante omnia suum quæstum facere. Fuit hæc perfidia vel maxima, quòd eum quasi sub sigillo seruandum in puerilibus actis suæ potestati relinquebant, vt & sic elicerent ab eo, quod affectabant. Sed cùm in eam ætatis & ingenij metam euasisset, vt quid honestum, quid turpe, quid vtile, quid non, discernere posset, retractans quæ suggestione principum inductus gessisset, multa quæ gesserat, damnauit: Et ipse iudex sui factus, ex iis mutanda mutauit. Prohibebat quoque bella, violentiam & rapinas. Nitebatur pulsam pacem & iusticiam reuocare, neglectas leges restituere, & sceleris licentiam resecare. Quos assuetos sceleri, per edictum coërcere non potuit, per censuram legis & jus curiæ, mitius tamen quàm culpa exigeret, correxit. Quod illi nō iusticiam sed iniuriam putantes, & qui per omne nefas ruebant, frena pati respuētes, qualiter eum vel extinguerent, vel priuatum facerent, consiliis incumbebant, non recolentes se debere ciuibus suis pacem, regno iusticiam, regi fidem. Igitur Saxones, gens dura, bellis aspera, tam præceps ad arma quàm audax, vendicans sibi prærogatiuam laudis ex incepto furoris, repente super regem armis ruebant. Qui cum paucis contra innumeros armatos, confligere periculosum existimans, vix elapsus vitam laudi, salutem fortunæ prætulit. Itaque videntes inceptum suum votis non respondisse, ossa filij regis: nec dum enim Imperator factus erat (ô inhumanam mentem, ô probrosam vindictam!) effodêre. Qua vtraque iniuria grauissima rex commotus, exercitum contra illam gentem duxit, conflixit, vicit: Vicit, inquam, aciem contra se instructam, non obstinationem erectam. Nam licet eos in pugna congressos vinceret, victos fugaret, fugatos persequeretur: licet bona eorum deuastaret, munitiones euerteret, & omnia quæ victori libent, faceret, non tamen ad deditionem cogi potuerunt. Iterum cùm inde digressus, reparato in breui exercitu, eos inuaderet, diffidentes viribus suis, vtpote in priori bello grauissimè contusis, quod saluti proximum erat, se dedidêre, spe-

Occasio turbarum.

Henric. IIII. puer à matre abduct⁹, omnia ad aliorum præscriptum agit.

Corrumpitur nimia captatorum indulgētia.

Ex ephebus adolescētia peccata corrigit.

Vocatur in odium.

Saxones in armis.

Sepulcrum filij Henrici violatum.

Saxonum acies non obstinatio victa.

rantes regem ſola deditione contentum gratiam ſuam facilè donatu
Infelix deditio. rum. Sed longè præter ſpem euenit: nam rex eos exilio addictos, in alienas terras miſit, vbi dura cuſtodia cõſtricti, relaxationis edictum expectarent. De quo exilio alij fuga elapſi, alij propter pecuniã à cuſto-
Inde nata conſpiratio & rebellio. dibus dimiſſi dum ad patriam & domum ſuam repedaſſent, recenti coniuratione ſe inuicem obligabant, vt parati eſſent, antè mori, quàm denuo deditioni ſubiici. Sed & validior eorum coniuratio facta eſt, quia nonnulli Longobardorum, Francorum, Bauarorum, Sueuorũ, data & accepta fide, illis conglutinati ſunt, qui regem bellis vndique pulſarent. Videntes autem regem bellis tangi poſſe, non deiici: vexari, non ſuperari: quippe cuius robur adhuc erat inexpugnabile: vt vires eius extenuarent, cõfictis cõſcriptisq; ſuper eo criminibus, quę peſſima & immundiſſima potuit odium & liuor excogitare, & quæ mihi ſcribenti & tibi legenti nauſeam pararent, ſi ea ponerem, vera falſis mi-
Henricus accuſatur Gregorio VII. Papa. ſcentes, apud Romanum pontificem Gregorium ſeptimum eum deferebant: non decere tam flagitioſum, plus notum crimine quàm nomine, regnare: maximè cùm ſibi regiam dignitatem Roma non contulerit: oportere Romę ſuũ ius in cõſtituendis regibus reddi: prouiderent Apoſtolicus & Roma ex conſilio principũ, cuius vita & ſapientia tanto congrueret honori. Qua ſurreptione deluſus Apoſtolicus, ſi-
Declaratur abſtentus. mul & honore creandi regis, quem ſibi fallaciter obtulerãt, impulſus, regem banno innodauit, & Epiſcopis aliiſque regni principibus, vt à communione excommunicati regis ſe retraherent, denunciauit: Se citò venturum in Teutonicas oras, vbi de negotiis Eccleſiaſticis & potiſ-
O ſceleſtum inſtitutum. ſimum de regno tractaretur. Quin etiam & hoc addidit: abſoluit omnes à iuramento, qui fidem regi iurauerant, vt contra eum impelleret abſolutio, quos fidei tenuit obligatio. Quod factum multis diſplicuit (ſi cui diſplicere licet, quod Apoſtolicus fecit) & aſſerebant, tam inefficaciter quàm illicitè factum quod factum eſt. Sed non auſim aſſertiones eorum ponere, ne videar cum eis Apoſtolici factum refelle-
Defectiones ex anathemate. re. Mox & Epiſcopi, tam illi quos amor, quàm quos timor in partem regis traxerat, metuentes ordini ſuo, ab eius auxilio ſe pleriq; retrahe-
Henrici ad Papam profectio & expiatio. bant: quod & maior pars procerum factitabat. Tum verò videns rem ſuam in arcto ſitam, inito tam occulto quàm aſtuto conſilio, ſubitum & inopinatum iter in occurſum Apoſtolici arripuit, vnoq; facto duo peregit, ſcilicet & banni ſolutionem accepit, & ſuſpectum ſibi colloquium Apoſtolici cum aduerſariis ſuis ipſe medius intercepit. Pro impoſito ſibi crimine parum reſpondit: Quia ad accuſationem inimicorum ſuorum, etſi vera fuiſſet, nõ ſibi reſpondendum aſſeruit. Quid
Apoſtrophe ad Cæſaris aduerſarios vehemens. vobis profuit hoc egiſſe, vt banno illigaretur, cùm de banno ſolutus potentia ſua potenter vtatur? Quid vobis profuit, eum fictis criminibus accuſaſſe? cùm accuſationem veſtram facili reſponſo, vt ventus puluerem, diſſipauerit? Imò quæ dementia vos contra regẽ veſtrum & orbis rectorem armauit? Nihil cõiurata veſtra malignitas proficit,

nihil

nihil peragit. Quem DEI manus in regno firmauit, vestra deiicere non poterit. Vbi fides, quam illi iurastis? Quare beneficiorum, quæ regia liberalitate contulit in vos, obliti estis? Vtimini vel adhuc sano consilio, non furore, pœniteat vos incepti, ne fortior vobis superueniens vincat vos, & pedibus suis conculcet vos, & ea vindicta feriat, quæ futuris seculis demonstret, quid regia manus valeat. Saltem vos, ô Episcopi, videte ne pereatis de via iusta, videte ne transgressores fidei promissæ fiatis: alioqui quid consequatur vos ipsi nostis. Igitur rex ab Apostolico digressus, benedictione pro maledictione accepta, Rudolfum Ducem super se regem creatum inuenit. Qui audita regressionis eius fama, antè paratus ad fugam quàm ad pugnam, antè pulsus quàm victus, in Saxoniam fugit. Facile est regnum accipere, difficile rueri. Sed nulli mirum sit, virum in rebus bellicis exercitatum & strenuum tunc fugisse: Quia sæpe iustior & victrix causa fortes in metum mittit & in fugam. O auaritiam, pestem pessimam, quæ bonos mores transuertit, & sæpe ipsas virtutes ad vitia trahit. Iste Rudolfus Dux eximius, vir magnæ authoritatis & laudis in toto regno, veri rectique tenax, fortis in armis, denique spectatus in omni genere virturum: Iste, inquam, auaritia, quæ vincit omnia, victus, & supplantator domini sui factus, fidem incerto postposuit honori. Fuere tum qui dicerent, ab Apostolico eum immissum, nec vnquam tantæ virtutis virum magis auaritiæ quàm consilio cessisse. Et hoc in argumentum sumebant, quòd Apostolicus tacuit, dum post absolutionem regis Rudolfus regnum inuasit: iuxta illud Comici: Qui tacet, satis laudat. Itaque rex cedente Rudolfo, cuius caput, si deprehensus esset, vindex gladius dignè rotarer, Bauariam, Sueuiamque inuasit, & coniurationis aduersum se socios vastauit, munitiones eorum fregit. Nec tamen pro iniuriæ suæ materia se vindicabat, sed sciens in vltione freno vti, longè infra metam culpæ cohibebat habenas vindictæ. Sed Rudolfus vt dedecus fugæ virtutis facto recompensaret, Wirtziburgensem ciuitatem obsedit, vbi tamen fraude magis quàm virtute pugnatum est. Nam cùm rex ad propellendum hostem exercitum conuocasset, instructa amborum partium acie, & primis inter se prælia miscentibus, quidam equites regiæ partis mercede conducti, qui se regis lateri quasi fidi clientes applicuerant, subitò in ipsum arma verterunt: Sed ære munito corpori liuorem, non vulnus inflixerunt. Heu miserrimi, quibus precium & sceleris causa fuit & necis, quos vno in loco & crimen inuoluit & vindicta. Nam eos tot vindices dextræ in frusta concidebant, vt in eis humani cadaueris figura periret. Fit tumultus, exoritur clamor, spargitur rumor, regem interfectum: Quo rumore perterritus exercitus fu-

Rudolfus Henrici æmulus.

Frangit & attollit vires in milite causa, Quæ nisi iusta subest, excutit arma pudor.

Papa [illegible]

Henrici & Rudolfi bellum ciuile.

Prælium Wirtzburgense.

Auri sacra fames quid non mortalia cogis pectora?

git, hoſtis inſequitur. Et quoniam in equis equitum ſalus, ſolis peditibus miſerabile fatum incubuit. Ideóque victoria quanro maior, tanto minoris tituli fuit. Sic hoſtis vrbe capta, impoſitóque præſidio, in Saxoniam regreſſus eſt. Quid improbe tibi profuit, vel indiſcreta cædes fugientis vulgi, vel fortuna captæ vrbis, cùm nec vrbe diu, nunquam autem regno potiaris? Rex enim breui pòſt tempore cum exercitu reuerſus, ereptam vrbem recepit. Nam ij quibus prouincia vrbis tuendæ tradita fuerat, ex vrbe profugerant. Poſtea Saxoniam cum exercitu ſæpius ingreſſus, aut victor aut æqua manu receſſit. Sed ad vltimum reuerſus, tam notanda quàm felici victoria vicit; magnúmque mundo documentum datum eſt, vt nemo contra dominum ſuum conſurgat. Nam abſciſſa Rudolfi dextera digniſſimam periurij vindictam demonſtrauit, qui fidem domino ſuo regi iuratam violare non timuit: & tanquam alia vulnera non ſufficerent, ad mortem acceſſit etiam huius membri pœna, vt per pœnam agnoſceretur & culpa. Sed & aliud notandum in illa victoria contigit, videlicet quòd tam victor, quàm victus exercitus: Nimirum hoc ordinante deſuper diuina clementia, vt poſt ruinam capitis ex alterna fuga tolleretur nefas alternæ cædis. Sed gens dura nec damno monita eſt, nec ſigno, quin potius vt obſtinatione vinceret, quod manu non poterat, Hermannum nouum ſibi regem conſtituit, qui & ipſe nouo modo periit. Nam cùm Saxones eum de terra ſua proturbarent, quicquid illud fuerit, quod eis in illo diſplicuit, reuerſus in patriam ſuam, portans inane nomen regis, ad Hermannum Treuirenſem Epiſcopum ſe contulit, quem etiam ad auſum ſentiendi contra regem inexpugnabilis munitionum firmitas impulerat. Quanta potentia regis, qui alendus fuerat non ex ſuis, ſed ex opibus alienis? Quadam die cùm iter ageret, incidit animo ſuo iocus ille, vt ad caſtellum, quo ituri erant, ſub ſpecie hoſtium ruerent, & quæ audacia, quæ virtus animis defendentium ineſſet, tentarent. Quam mirabilem viam, quam inopinam ſæpe inuenit, quod futurum eſt vt fiat? Cúmque portam abſque clauſtris & abſque cuſtode repertam irrumperent, aliis qui intus erant raptis armis viriliter contrà procurrentibus, aliis latebras eneruiter quæritantibus, fœmina ſexu, fœmina non animo, quæ in turrim euaſerat, molarem in caput regis demiſit: Et ſic ille manu fœminea, vt mors eius turpior eſſet, occubuit. Sed vt hoc dedecus dealbarent, fœminæ factum in virilem perſonam ex compoſito tranſtulerunt. Poſt hanc regum fortunam in creatione regum diu hæſitatum eſt, & caſus præteriti metus erat futuri. Vicit tandem cu-

Wirtzeburgum ab hoſte recuperatur.

Bella Henrici in Saxonia.

Rudolfus periurus dextram & vitā amittit.

Hermānus Rudolfo ſubrogatur.

[illegible] miſerabilis interitus.

dem cupiditas, & Ecbertum Marchionem ad ambitum regni forti manu impulit, qui tamen in morte ſerò didicit, quòd alter ex alterius damnis inſtrui poſſit. Vrbs erat in Saxonia, quæ quia fortunam regis proſpero ire curſu videbat, in partes eius ſe conuerterat, præſumens fiduciam & ex loci ſui firmitate & ex regia ſubuentione. Quod indignè ferentes Saxonum proceres, vrbem obſidione vallabant. Marchio verò Ecbertus, qui ſpe potiundi regni intumuerat, vt ſe accommodaret ad id, quod affectabat, maiori ſuper omnes robore ad obſidionem illam ibat, præmiſsáque multitudine cum paucis ipſe ſequebatur. Quem deuiantem à publica via, ne fortè incideret in hoſtes (quis enim tam potens qui hoſte careat, aut qui hoſtiles inſidias non metuat?) latens ſemita per quoddam arbuſtum duxit. Quàm occulta iudicia tua DEVS, quàm miro ordine & abſcondis quæ facturus es, & aperis quod abſcondiſti! Iam meridianus ardor ſolis equos equorúmque ſeſſores vrebat, & vt fit, ſitim æſtus accendebat. præterea tam grauis ſopor feſſis obrepſit, vt colla ſomno languida penderent, & equi frenis non feſſi liberam viam carperent. Haud procul in receſſu ſaltûs ſolitarium molendinum conſpexere, quò diuertentes ſopori ſe dedêre, miſſo interim molendinario, qui de villa potum ſitientibus afferret. Qui dum impoſito ſcapulis ſuis vtre feſtinaret, aliquos ſcutatos ad prædictam obſidionem tendentes obuios habuit, qui erant occultè fideles regis, licet aduerſæ partis. A quibus interrogatus vnde prodiret, quò tenderet, cur tam anhelus properaret, neſciens cælare, quod ſciebat, hoſpitem ſuum & cauſſam itineris indicauit. Qui ſtupefacti, ſeu metu, ſeu potius gaudio, verſantes inter ſe quid agerent, quid periculi, quidque præmij, quid virtutis, quid laudis, quid fidelitatis ineſſet, ſi tam magnum hoſtem regis ferirent: occaſionem illam non fruſtra ſibi oblatam: maximam virtutē per maxima diſcrimina probari: incitatis alternatim animis, immiſſis equis ad molendinum properabant. Sed peruenerunt antè votis quàm equis. Incepta eſt pugna, quæ diu dura fuit & dubia, quia virtute pares & numero congreſſi, hi pro laude, illi pro vita pugnabant. Regis tamen fortuna vicit, & hoſtis ferociſſimus non in acie ſed in molendino peremptus turpiter iacuit. Felix nimium es, & multi ſemper nominis mola, ad quam trahit homines non tam tuum volubile officium, quàm fama, quæ & molendo pugnam illam narras, & narrando molis. Sic ille conuentus Procerum confuſus, procinctum ſoluit, ſic ab obſidione infecto negotio receſſit. Itáque res regis in altiorem & feliciorem ſtatum ſe quotidie promouebant: aduerſariorum autem eius deorſum vergebant, & omne eorum inceptum in turpem exitum deſinebat. Cùm ergo cernerent nullum ſe habere ſucceſſum, nec in armis, nec in electione regum; iterum ſe conuiciis armauerunt, & eum apud Apoſtolicum præter alia multa

Ecber. Marchionis ambitus.

Nex in molendino.

Henricus ab annulorum occaſu eorum Papæ accuſatur.

& nefanda criminati ſunt, quòd reges chriſtianiſſimos, quos ipſi non ſine authoritate Apoſtolici creaſſent, ille ob crimen ſuum extorris à regno factus, occidiſſet, regnum ſanguine vſurpaſſet, igne, præda, ferro cuncta vaſtaſſet, & tyrannidem ſuam aduerſus Eccleſiam & re-*Inde iterato dira.* gnum omnibus modis exercuiſſet. Ad quorum criminationem Apoſtolicus eum iterum banno, vt ipſi iactabant, illigauit. Sed non magni ponderis ille bannus habebatur, eo quòd non rationis ſed arbitrij, non amoris ſed odij eſſe videretur. Cernens autem rex Apoſtolicum ad hoc tendere, vt ſe regno priuaret, nec alia ſua obœdien-*Talio.* tia contentum, niſi vt regno renuntiaret, ex obœdientia in rebellionem, ex humilitate in tumorem relabi coactus, hoc Apoſtolico facere parabat, quod Apoſtolicus ſibi facere intenderat. Ceſſa obſecro, Rex glorioſe, ceſſa ab hoc molimine, vt Eccleſiaſticum caput de ſuo culmine deiicias, & in reddenda iniuria te reum facias. Iniuriam pati felicitatis eſt, reddere criminis. Quærebat itaque rex cauſas & occaſiones qualiter eum eiiceret, inuentumque eſt eum Rom. ſedem olim abiuratam inſediſſe: quam idcirco abiurauerit, quia ad eam dum archidiaconus eſſet, adhuc viuente domino ſuo per ambitionem aſpirare voluerit. Vtrum hæc vera ſint an falſa, parum comperi: alij aſſerebant, alij figmentum eſſe dicebant: vtriſque Ro-*Roma cupiditatis ancilla.* ma fuit in argumentum: his, quòd Roma mundi domina nunquam pateretur tale nefas: illis, quòd ea cupiditatis ancilla facilè permitteret ob precium omne nefas. Mihi autem in medio res relinquenda eſt, cùm incerta nec poſſim defendere, nec auſim affirmare. Igi-*Henrici expeditio in Papam.* tur cum exercitu Romam pergebat, proterens in via quicquid obſtabat, oppida fregit, tumida preſſit, ardua curuauit, factiones diſſipauit, in cuius aduentu Roma perſuaſa, quæ debuerat honores, arma, tanquam Pœnus Hannibal Alpes tranſcendiſſet, parabat, & re-*Obſidio Romæ.* gi ſuo velut hoſti portas præcludebat. Vnde rex iuſta commotus indignatione, vrbem obſidione (qua res poſtulabat) occluſit, & qui ſibi aditum, illis exitum negauit. Miſſi circumquaque qui caſtella frangerent, villas euerterent, bona diriperent: prouinciæque nocuit foris, quod Roma ſeclauſerat intus. Foris bella, intus metus erat, vndique machinæ ſurgebant: hinc murum aries pulſabat, inde miles ſcalis aſcendere parabat. Contrà qui in vrbe erant, tela, ſaxa, præuſtas ſudes, ignemque iactabant, interdum egreſſi, comminus committebant, vtrinque fortiter pugnatum eſt: hos cauſa, illos periculum fortes fecit. Quadam die cùm exercitus vterque pugna æſtuque feſſus, circa meridiem ſopori ſe dediſſet, nec ſpecula-*Vide hiſtoriam de Viperto Groicenſi.* tor (vt fortuna voluit) vigilaret, vnus ex ſcutariis propius ad murum, vt pila legeret, acceſſit. Cumque erectis & intentis auribus exploraſſet, intus neminem adeſſe (nam murum & propugnacula vacua cernebat) adiutus & animi confidentia, & corporis

poris leuitate, manibus & pedibus ſurſum enitebatur, donec tandem muri ſummitatem apprehendit. Tum verò cùm iactatis circumquaq; oculis neminem videret, inter ſpem & metum poſitus, toto corporis motu ſociis innuebat, vixq; ſe à clamore, cùm tardius innuentem attenderent, abſtinebat. Qui raptis armis & ſcalis properantes, citiúsque (vt aiunt) dicto murum ſuperantes, captam vrbem ſerò defendentes interficiunt, capiunt, fugant. *Roma expugnatur.* Dedignabatur iam rex recluſum portarum aditum, vbi & ſequens à præeunte tardaretur, & pręcedens à ſequente premeretur: ſed in vltionem temerariæ præcluſionis iuſſit, vt fracto muro, tam latum ſibi ingreſſum panderent, quò totus exercitus æquato iunctoq; latere ſe ſimul immergeret. Igitur vbique mors, vbique luctus erat. Roma contremuit, dum impulſa turrium altitudo corruit. Fugit Apoſtolicus, & qui omnes in periculum impulerat, omnes in periculo deſeruit. *Papa fuga.* Tandem Romam præſumptionis ſuæ pœnituit, & quæ priùs meruiſſe poterat, vt à Rege donis honoraretur, nũc ingenti pecunia apud regem vix obtinuit, ne tota ſubuerteretur. Mox ſedatis omnibus, Rex cauſam cur veniſſet, in publicum protulit, quod de Apoſtolico crimen accepiſſet, retulit: multis hoc ita factum confeſſis, Clementem Papam ad electionem omnium inſtituit: à quo ipſe communi omnium fauore conſecratus Imperator, & patricius factus, Romę ſe per aliquod tempus, dum omnia in ſolidam reformaret concordiam, continuit. *Exauctoratio.* *Henric Imper. & patricius renunciatur.* Nec prætereundum, quod & relatio fidelium perſonarum in Teutonicas oras diffamauit, & ipſa Roma aſſerit. Imperator conſueuerat quoddam oratorium orationis cauſa frequentare, & nullum diem, quin veniret, prætermittere. Elegerat autem ſibi in eodem auditorio locum orationi familiarem, vbi tanto intentius, quanto ſecretius orationi vacaret. *Petitur fru ſtra inſidijs.* Hanc eius cõſuetudinem dum quidam profanę mentis attenderet, ſeu propria ſeu potius aliena inſtimulatus nequitia, grande ſaxum ſuper trabem ad feriendum deſuper caput Imperatoris poſuit, ſublataq; de laqueari tabula, quæ caput Imperatoris recta deſpiciebat, mittẽdo ponderi foramen aperuit, demiſſo fune ſæpe explorans, ne ſaxum in cadendo falleret. Poſtquam ſatis exploratum eſt, miniſter doli ſurſum in nocte ſcandens, deſuper obſeruabat, dum Imperator ſtaret ad orandum in loco quo conſueuerat. Tamen ille auidus alieni exitij, ſed neſcius ſui, cùm pondus in caput Imperatoris libraret (Imperator autem parum ſe de loco mouerat) cum pondere infelix ipſe pondus illęſo Imperatore cecidit. Per totam Romam citò res innotuit, & plebs, quæ non facilè ſedari poteſt, dum mota fuerit, inuito Imperatore, ſemianime corpus per rupes per ſaxa tractum, in fruſta diſcerpſit. Tum verò cuncti rem ſigno non euentui aſſignantes, fide & animis Imperatori deuinctiores facti ſunt: & inimicum conſilium non ſolùm illi fideles firmauit, ſed & multos ex inimicis fideles fecit: Sicq; dum nocere ſtuduit, profuit. Denique Imperator omnibus Romæ compoſi- *Regreditur rebus cõpoſitis in Germaniam.*

tis, impoſitoque vrbi præſidio, ne ei fidem mutaret, nouæ dignitatis apicem gerens, in Teutonicum regnum reuerſus eſt. Sed nulla fortuna longa eſt. Nam hi, quos Imperator Romæ præſidio impoſuerat, ægritudine correpti, quam & locus & tempus intulerat (erat enim æſtas) ne vno quidem ſuperſtite mortui ſunt. Tunc Roma iugo præſidij ſublato, compos arbitrij ſui facta ad ingenium rediit, & reſumptis aduerſus Imperatorem armis, pulſo Apoſtolico alium conſtituit. Nam ille prior Gregorius à vita diſceſſerat. Quod vbi Imperatori compertum eſſet, iterum aduerſus Romam exercitum promouit. Sed in Italiam veniens, cùm legati à Roma pactum pacis ferentes occurrerent, & cùm inimici moliminis fama ſequeretur, relicto in Italia filio Conrado, iam tum regni ſui hærede deſignato, regreſſus eſt, ſcilicet qui ſe graſſanti Mathildi, & pæne totam Italiam ſibi vendicanti, opponeret, & regnum, quod futurum erat ſuum, de manu fœminæ tolleret. Quid facient inimici, cùm inſurgant in parentes ipſi filij? vnde ſecuritatem ſibi quis promittat, cùm nec ab eo tutus ſit, quem genuit? Ceſſent iam connubia: nemo ſibi optet hæredem: hæres tuus erit hoſtis tuus. Nam non ſolùm te domo tua prædiisq; ſpoliat, ſed & vita ſpoliare feſtinat. Filius Imperatoris, quem in Italia relictum à patre, & quam ob cauſam relictum diximus, à Mathilde perſuaſus, (quem enim aſtutia fœminea non ſubuertat, aut decipiat?) iunctus inimicis patris, coronam ſibi impoſuit, regnum inuaſit, profanauit ius, & ordinem confudit, impugnauit naturam, quærebat patris ſanguinem: Quia non niſi ſanguine patris regnare potuiſſet. Quod vbi ad hoſtes Imperatoris currens fama pertulit, exultabant, plaudebant, cantabant, laudabant factum filij, præcipuè fœminam ducem facti. Mittebant properè legatos, qui ſtimulum animo noui regis adiicerent, & adderent oleum camino, qui per ſe, ſed contra ſe fidem & opem perpetuam iurarent. Quanquam dudum ſe tam filio quàm patri nunquã obtemperaturos coniuraſſent. Imperator autem ad hanc famam tametſi intus doluit, in grauitate tamen ſua ſe foris tenuit: & non ſuam ſed filij fortunam conqueſtus eſt. Cùm autem eum ab incepto reuocare non poſſet, non tam ſuam iniuriam, quàm exemplum iniuriæ per vltionem tollere quærens, filium exhæredare, & fratrem eius Henricum adhuc puerum in regnum promouere cogitabat. Igitur multis procerum conuentibus habitis, Imperator ſuper filio ſuo Conrado cõqueſtus eſt: Quia additus hoſtibus, regnum inuaſiſſet, & quòd patrem nõ ſolùm regno ſed & vita priuare conaretur: Iniuriam ſuam publicam eſſe debere, vel ſi nullum ea moueret, ſaltem hoc Reipub. cauſa præſtarent, vt per vim neminem & ſcelus regnare paterentur: Transferrent potius electionem in minorem filium ſuum, quam iure maior amiſiſſet. Plæriq; contrà nitebantur, magis vtentes ingenio quàm iuſto & vero. Multi autem publico bono fauentes, ſententiæ votoque Imperatoris concordabant. Tandem omnibus in vnam

Præſidij Romani internecio, vndeque nouus morbus.

Conradus Henrici F.

Mathildis.

Exclamatio in liberorũ impietatẽ.

Conradi rebellio.

Aſſecla.

Henric' alter Hẽrici F.

ſententiam

ſententiam coëuntibus, & concordi fauore approbantibus, Imperator minorem filium, inuaſore prius ex decreto curiæ diiudicato, hæredem regni ſui conſtituit: à quo, ne & ipſe abiret in viam fratris ſui, iuſiurandum accepit, videlicet ne vnquam ſe vel de regno, vel de prædiis patris eo viuente (niſi fortè ex conſenſu ipſius) intromitteret. Iam tum murmur & metus erat, inter duos fratres inteſtina bella fore, magnámq; regni cladem futuram. Sed qui omnia diſpenſat, hunc metum letho maioris filij ſuſtulit, & vt regnum in vnam concordiam redire poſſet, occaſionem dedit. Quibus ita tranſactis, hoſtes Imperatoris detruncato toties capite nō habentes cui adhærerent, pactione ſubacti, quod optimum erat, in pacem bella, in domeſticam ſecuritatem caſtra conuerterunt. Igitur vt vbique pax & tranquillitas eſſet, conuocatis ad curiam primatibus, pacem per totum regnum ſub iuramento firmari fecit. Et ad inhibenda mala quæ fiebant, grauem pœnam in tranſgreſſores decreuit. Quod quidem pacis decretum quantum miſeris & bonis profuit, tantum peruerſis & potentibus nocuit: Illis copiam, iſtis egeſtatem & famem inruliт. Nam qui in milites bona ſua diſtraxerant, vt multo milite ſtipati procederent, & aliis armorum copia longè præſtarent, hi dum ſibi licentia rapinarum erepta eſt (quod pace illorum dictum ſit) egeſtate laborabant, cellaria eorum penuria & fames poſſidebat. Qui nuper ſpumeo ferebatur equo, contentus eſſe cœpit vel ruſtico iumento. Qui nuper non aliam veſtem quærebat, niſi quæ rubeo murice tincta arderet, bene ſecum actum aiebat, ſi nunc veſtem quam natura ſuo colore tinxiſſet, haberet. Gaudebat aurum non ſe iam in luto calcari, dum ferreis calcaribus inopia cogeret vti. Denique quicquid vanitatis quicquid ſuperfluitatis corrupti mores intulerant, totum penuria magiſtra reſecabat. Oppida in ripis poſita, quibus præda nauium victum præbebat, nauta ſecurus, eſuriente oppiduli præſide, præteribat. Mira res, nec minus ridicula. Alij iniurias ſuas iniuriis vindicant, Imperator ſuas pace vindicabat. Cùm autem domini cum ſatellitibus ſuis per aliquot annos hac lege ſtringerentur anxij, quòd non liceret eis vti libertate peruerſitatis ſuæ, iterum aduerſus Imperatorem murmur mouebant, iterum ſuper eius factis ſiniſtrum rumorem ſeminabant. Quid illud (rogo) eſt, quod admiſit? Nempe hoc erat, quòd ſcelera prohibebat, quòd pacem & iuſticiam reuocabat, quòd iam latro viam non obſedit, quòd ſylua ſuas inſidias non occultauit, quòd nautis mercatoribúſque liberum erat ſuam ire viam, quòd vetitis rapinis raptor eſuriebat. Cur, obſecro, vobis non aliunde niſi ex rapto viuere placet? Reddite agris, quos ex agro depuliſtis armis: coæquate numerum ſatellitum ad menſuram facultatum, recolligite prædia veſtra, quæ ſtultè ſparſiſtis, vt multos armatos haberetis, & redundabunt omnibus bonis horrea & cellaria veſtra: Nec erit ampliùs neceſſe aliena tollere, cùm quilibet ex proprio poſſit abundare. Sic fit, vt nec Impera-

Surrogatur Conrado exhæredi.

Pax à Conrado morte edicto ſancita.

Eadem bellatoribus incommoda.

Apologia pro Imp.

tor crimine denotetur, nec bellum in regno moueatur. Sic fit, vt & corpori satisfacere habeatis, & animas vestras (quod fœlicissimũ est) saluetis. Sed nihil ago, asinum ad lyram voco: Consuetudo mala aut nunquam aut vix tollitur. Igitur assueti rapinis, vt occasionem repetendæ consuetudinis inuenirent, mouendis rerum bellis animum intendebant, iterũ æmulum Imperatoris reperire quærebant. Ad quam rem filium eius maximè idoneum existimabant. Itaque vt suggestioni locum inuenirent, quæ prima decipiendi lenocinia erant, frequenter eum venatum secum abducebant, conuiuiorum illecebris inescabant, iocis in dissolutionem animi mulcebant, & ad pleraque facienda, quæ adolescentia suadet, secum trahebant. Deniq; vt fit inter adolescentes, quodam sodalitatis glutino vincti sunt, vt etiam fidem dextramque mutuis sacramentis darent. Cùm ergo eum multis dolis irretitum decipi posse considerarent, quodam die inter alia tanquam ex obliquo patrem eius in mentionem adducebant: se mirari, quòd tam durum patrem pati posset: nihil eum à seruo differre, cùm omnia quæ serui sunt, toleraret; patrem eius senem esse, & moderandis regni habenis inualidum: Si inuestituram regni vsque ad obitum eius differret, haud dubium quin alter illud sibi præriperet: illum multos fautores habiturum propter inuidiam & odium patris sui: se autẽ omnium vota in se transferre, si non cunctaretur suscepti regni gubernacula possidere, maximè cùm patrem eius excommunicatum & Ecclesia dudum reiecerit, & proceres regni reprobauerint. Nec sibi obseruandum, quod incautè iurauerit, imò tum demum se sanctificasse, si iuramentum excommunicato iuratum irritum faceret. Pater verò de filio nihil mali suspicatus, familiaritatẽ eius cum maioribus regni probauit, sperãs eos sibi postmodum tanto fidelius & validius auxilium ad obtinendum regnum laturos, quanto prius inuicem in amore magis coaluissent. Quid multa? statim illectus & abstractus à concupiscentia, malignæ suggestioni (vt semper seductilis est adolescentia) nec voto defuit nec facto. Igitur filius Imperatoris obseruans tempus recedendi à patre, quando id maximo patris incommodo fieret, euntem illum cum exercitu contra quosdam Saxonum rebelles, qui per legatos obuiam Imperatori missos pactioni insistebant, repentè abstractis ab eo multis, deseruit, procul dubio deserendus ab iis, qui sibi, vt desertor fieret, persuaserunt. Missis Imperator post eum legatis, tam lacrymis quàm mandatis reuocauit, obtestans eum, ne senem patrem contristaret: imò ne patrem omnium offenderet, ne se sputis hominum exponeret, ne se fabulam mundo faceret. Insuper meminisset, qua se sibi cautionẽ obligasset: hostes esse non amicos, insidiatores non consultores, qui sibi talia suggessissent. Ille prorsus abnuit, & se non vlterius secum partem habiturum, quia excommunicatus esset, asseruit. Ita sub specie causæ DEI suam causam egit. Illico Bauariam, Sueuiam, Saxoniam percurrit, proceres conuenit, attraxit omnes (vt

Auctores noui tumult. *Henricus F.* *ἀλλοτρία corruptela.* *O flagitium.* *Henrici F. fuga & defectio.* *Religio sceleris prætextum.*

ſunt ingenia nouarum retum cupida) & ſubintrauit in regiam pote-
ſtatem, tanquam ſepeliiſſet patrem. Mox caſtellum Norinberch mi- *Norinberga.*
nax obſedit, vbi quanta virtute pugnatum ſit, clades vtriuſque partis
argumento fuit. Sed obſeſſis quanto minus ſpei, tanto plus animi in-
erat: & niſi Imperator ſceleri parcens, caſtellum tradere præcepiſſet,
adhuc ibi caſſa obſidione laboraret, excepto ſi ſola fames, quæ cun-
cta expugnat, illud non expugnaret. Ecce quanta pietas patris! Red- *στοργὴ paterna.*
didit contra filij factum paternitatis affectum: non attendit iniuri-
am ſed naturam: maluit oppidum tradi, quàm filij diſcrimine libe-
rari: maluit eius iniurias tolerare, quàm vindicare. Igitur oppida-
ni oblata qualem vellent pactione, oppidum tradiderunt: dimiſſó-
que exercitu, rex Ratisbonam ſe contulit, vt eam, dum adhuc anci- *Ratisbona.*
piti penderet animo, ſtabilem ſibi fixáque fide immobilem faceret.
Quod vbi comperit Imperator (ſedit enim tunc in vrbe Wirtzi-
burgenſi) reputans filium vel in itinere vel in vrbe comprehendi poſ-
ſe, tam præcipiti tamque tacito curſu veſtigia eius ſequebatur, vt iter
eius non ante, donec modica turba ſuorum, tranſito Danubio, ad
vrbem immiſſis equis ruerent, præſciretur. Obſtupefactus filius ad *Henrici F. fuga belliq́; apparatu.*
tam ſubitam & inopinatam rem, ex vrbe profugit. Cur fugis non
fugiendum? cur fugis patrem tuum? ſequitur te, non perſequitur:
ſequitur, inquam, non vt hoſtis, ſed vt pater: non vt perdat, ſed vt
ſeruet: ſequitur vt turbatam ex te Rempublicam in quietum ſtatum
reſtituat, & tuis rebus in futurum proſpiciat. Miſſis illico rex nun-
ciis per Bauariam & Sueuiam, ſparſum exercitum recolligit: Quæ
res Imperatorem coëgit, vt & ipſe exercitum cogeret. Igitur exer-
citus vterque ad fluuium, cui Regino nomen, ſe ſibi oppoſuit: hinc pa- *Regino fluuius.*
ter, inde filius: hinc pietas, inde furor conſedit. Cumque potentio-
res vtriuſque partis, tanquam tanti diſſidij mediatores conuenirent,
qui ex parte Imperatoris erant, perſuaſibilibus illecti verbis, & mul-
tis magniſque pollicitationibus attracti, erga Imperatorem in fi-
de frigebant: & niſi domeſticam fraudem præſenſiſſet, ſolus cum
paucis periculo relictus eſſet. Igitur quod faciendum fuit, ſceleri *Henrici patris ob ſuorum defectiões fuga.*
fortunæque cedendum putauit, & ad ſimilitudinem Dauid, ne fi-
lius patricida fieret, fugit. Quàm mirabiliter gratia DEI opera-
tur? quàm euidenti ſigno nos docet, ſi doceri vellemus, ſi cæcum
cor non haberemus? Cogitans Imperator, quòd inimici ſui via,
qua venerat, perſequerentur eum, ad Ducem Bohemiæ diuertit, *Dux Bohemiæ.*
qui quamuis nuper eum in arcto non bene reliquiſſet, cum magno ta-
men honore ſuſcepit, & vſq; in Saxoniam deduxit: vbi quamuis infe-
ſtos & fortes inimicos haberet, per eos tamen, & ab eis vſque ad Rhe- *Benignitas in hoſte.*
num honorificè deductus eſt. Vnde hoc? niſi quòd manus Domini e-
rat cum eo, & inuiſibilē ducem habebat, qui eum ſecurū per tela, per
hoſtes ducebat? Hoc miraculo monitus es, ô fili Imperatoris, ſi mo-

neri posses, vt disceres venerari patrem tuum, non persequi, quem venerati sunt, cùm in manus eorum venisset, etiam inimici. Sed durius moneberis, cùm ex hac tam leni admonitione non corrigaris. Cùm autem Imperatoris fuga cognita esset, euentus ille multos ab eo seduxit, multúmq; rebus filij sui accedere, suis autem decedere fecit.

Conuentus Imperij Mogunt.

Continuò rex vt fauentem sibi fortunam vrgeret, curiam Moguntinam ad natalem Domini indixit, inuitauit proceres, accersiuit multos, vt cunctis innotesceret, quia dominus rerũ esse vellet. Ad quam curiam etiam Imperator, conuocatis necessariis suis, venire disposuit, volens in ratione ponere, rectè ne secum an secus actum esset. Quod cùm agnouissent aduersarij eius, metuentes sibi & causæ suæ, si veniret ille, tã armatus multitudine, quàm ratione, hanc fraudẽ regi suggerebant,

Fraudulenta machinatio.

vt obuius patri sumpto valde pœnitentis vultu culpã fateretur, & gratiam expeteret: dolere se, quòd malignæ suggestioni consensisset, paratum se ad omnem satisfactionem, dum gratiam inueniret. Et si sic occasionem fraudis inuenire posset, vteretur illa: Sin autem, fraus ipsa pro fide, simulatio teneretur pro veritate.

Henrici F. simulatum obsequium.

Hac instructus arte cùm venisset ad patrem, pater credulus verbis & lachrymis filij, irruit super collum eius, flens & deosculans eum, gauisus instar illius Euangelici patris, reuixisse filium, qui mortuus erat, & inuentum, qui perierat. Quid multa? cõdonauit filio tam pœnam quàm culpam: & hoc fuit illi iniuriam filij vindicasse, paterna lenitate filium corripuisse, iuxta illud Comici: Pro magno peccato filij, paululum supplicij satis est patri. Post hæc patrem sicut ficta pœnitudine, sic & consilio fefellit, suggerens ei, quemadmodum sibi suggestũ fuerat, vt dimissa tanta multitudine, ad curiam ambo mediocri copia venirent: nihil esse, cùm ipsi coiissent in concordiam, quod illi resisteret: vastari omnia, si pergerent ea copia.

Dolus.

Placuit consilium patri: bonum quidem, si fraudulentum non fuisset. Dimissaq; multitudine, non plus quàm trecentis viris ad curiã filio comite pergebat. Ventũ est ad nocturnã mansionẽ: ibi se filius obsequio patris totũ impendebat, ibi se pater cum filio mirum in modum per totam illam noctem oblectabat, colloquebatur, colludebat, amplexabatur, osculabatur, auidus recompensare damnũ oblectationis diu intermissæ: sed nesciusillam oblectationis noctem vltimam esse. Mirum, fraudem vimq; tam ordinatam fortunam habuisse.

Διζημένοισι τἀγαθὰ μόλις παραγίνεται, τὰ δὲ κακὰ καὶ μὴ διζημένοισι.

Postera namq; die cùm appropinquarent Moguntiæ, venit nuncius subornatus qui diceret, Bauaros & Sueuos cum ingenti multitudine Moguntiam venisse. Tunc filius suggessit Imperatori, non esse tutum venire in medios hostes, nisi prætentatis eorum animis: audaciam hominum nullis regi frenis: diuerteret potius ad castellum, quod iuxtà erat, dum ipse conueniret eos, & à sententia incœpti deduceret, & ad eum ob requirendam eius gratiam, secum adduceret. Fecit Imperator vti filius suggesserat, diuertit ad castellum, non cernens laqueum doli, quem texerat pulchra species mendacis fidei. Cùm au-

tem

tem Imperator cum paucis intrasset, occlusa porta, fidelibus eius aditus negabatur, detectaq; fraude, qui receptus est vt Dominus, tentus est ibi vt captiuus. *Henric. pater ex Imp. captiuus.* Itaque appositis patri custodibus, cum hoc fraudis triumpho ad Moguntinam curiam reuersus filius, tanquam rem virtutis egisset, cum magna iactantia retulit, quo ingenio patrem comprehendisset. Tum verò curia plausu læticiaque resonabat: & nefas iusticiæ fraudem virtuti asscribebant. Statim misso legato, patri mandauit, vt si vitam seruare vellet, absque mora sibi crucem, coronam & lanceam, cæteraque regalia transmitteret: & munitiones, quas firmissimas tenebat, in manum eius transferret. *Spoliatur insignibus & fortunis.* Nec ille cunctabatur omnia quæ iussus est facere, nec imperium pluris habebat quàm se. Sed non in hoc satis fecisse videbatur, nisi & ipse coràm veniret, & in conspectu omnium imperio renunciaret. Venit ergo non suæ potestatis, sed in comprehensione adductus: Solus coram eis, qui dudum coram se steterant, stetit: nec orationis libertatem habens, vt captiui fortuna postulabat, loquebatur. Inquisitus de spontanea Imperij renunciatione, non quod voluntas habuit, sed quod necessitas coëgit, respondit: se videlicet Imperio renunciare, non vi coactum sed propria voluntate inductum, sibi iam defecisse vires ad moderandas regni habenas, non se eius iam cupiditate teneri, quod longo vsu didicisset, habere plus molestiæ quàm gloriæ: tempus esse, vt honore cum onere deposito, prouideret animæ suæ: tantùm filius caueret, ne quid tale faceret in se, quod indignum esset, & illum facere & se pati. *Abdicat se imperio.* Multos & oratio Imperatoris & fortuna ad gemitus & lachrymas cõmouit: filium autem ad miserationem nec ipsa natura mouere potuit. Et cùm caderet ad pedes filij, orans, vt recogitaret in se saltem ius naturæ, nec vultum nec animum ad patrem reflexit: *O ἄστοργον & ferreum filij pectus.* Cùm ipse potius ad patris pedes aduolui debuisset, eo quòd illi regnum (cuius hæres ab ipso designatus fuerat) impatiens moræ, præripuisset. Præterea veniam precabatur ab omnibus, quos vnquam iniustè læsisset: Sed & pedibus Apostolici legati aduoluitur, orans & obsecrans, vt se à banno solueret, & communioni Ecclesiæ redderet. *Legatus Papæ durior Laicis.* Laici misericordia moti, veniam dabant: Legatus autem domini Apostolici absolutionem negabat, asserens non hoc suæ potestatis esse: oportere ab ipso Apostolico absolutionis gratiam eum expectare. Quid multa? abrenunciata Imperiali dignitate priuatus discessit, & ad quãdam ciuitatem, quam filius victui illius permiserat, recessit. Quàm impotens potentia mundi, quàm instabilis! *Exclamatio.* Sed nec potentia dicenda est, quæ ad omnia quæ vult efficax non est, & quam qui assequitur, amittere potest. His ita transactis, finitaque curia, rex superiores Rheni regiones & vrbes pertransiit, & vt res postulabat, hos beneficio, illos iniuria sibi subiecit. *Henrici F. imperium.* Cùm autem intrasset Alsatiam, ibi fortuna eius aliquantulum hæsit, ibi pugnam tam infelici euentu, quàm impruden-

Clades & fuga è sedi-tione Rufachana. ti gessit incepto. Nam cùm in villa Rufach, quæ multitudine præualet & armis, satellites eius superbè grassarentur, frequentia ciuium iniuriam prohibebat: nec enim dum iniuria modum excederet, patiens esse poterat. Audito tumultu, rex properabat, non vt iniuriam prohiberet, sed iuuaret, non vt pugnam sedaret, sed amplius commoueret. Quæ res totius villæ turbam exciuit: ruit irreuocabile vulgus, fœmina cum viro, seruus cum domino, ignauus cum forti: & vt plærunque fit, animum iniuria ministrauit. Incepta pugna, incepta est fuga: Nam qui regiæ partis erant, cùm viderent impetum furentis turbæ, & rem in arcto sitã, considerantes in virtute sua cladem, in sola fuga salutem, qui poterant fuga vitam seruabant. O infelicem euentum, ô dedecus *Talio.* regni: fugiente rege, regalia insignia vulgi præda facta sunt. Resipisce tandem rex bone, resipisce, & supernam iram in hac sorte tua recognosce. Iudicium iræ DEI est, vt fugeres, qui patrem fugasti: & insignia perderes, quę patri abstulisti. Sed his postea receptis, interuenien te pacto pacis & gratia veniæ, regem sententiam mutare fecit altum *Vindicta.* vulnus iniuriæ, vt maiori robore collecto, villam incendio prædáque vastaret, & in homines loci illius indiscreta cæde sæuiret. Sed quod *Hostilis conat' aduersus patrem.* in se fortuna tantum ausa est, ex patris consilio prodisse suspicatus, nouas iniuriarum cogitationes in eum cogitare cœpit: & ne sibi esset obstaculi materia, vel ad comprehẽsionem eius, vel ad expulsionem ani- *Leodium.* mum intendit. Itaque Leodij, vbi eum fidem & fortunæ suæ receptaculum inuenisse audierat, Pascha sibi celebrãdum statuit, vt & ipsum, si fieri posset, comprehenderet, & ab Episcopo, qui sui honoris æmulum recepisset, iniuriam expostularet. Cumq; pater audisset, quòd filius Leodij Pascha celebrãdum statuisset, legationem ad eum in hunc *Henrici patris ad filiũ legatio.* modum direxit: Si interrogem te, fili dulcissime, traditio hominum an mandatum DEI præstantius, magisq́; tenendum sit, respondebis, nisi à vero deductus sis, similem esse iumentis, qui cœlestia terrenis, humanis diuina non præferat. Cur ergo magis audis eos, qui tibi suggerunt, persequere patrem tuum, quàm verbum ipsius DEI, honora patrem tuum? Isti te decipiunt, non instruunt: Isti honori tuo non prouident, sed inuident: Isti sub specie fidei, perfidiæ laqueos nectunt: non aliter peruenire potuerunt ad destructionem honoris tui, nisi per destructionem nostri. Fuerit sanè, vt peccatis meis exigentibus (quæ sententia aduersariorũ meorum est) abiecerit me Deus, ne regnem: attamen tuum non erat, in abiectionem meam operam dedisse, & regnũ quod tibi paraueram, mihi præripuisse. Barbara regna tam inhumanũ facinus damnant ac deuouent: ipsi pagani abhorrent, & qui Deum nesciunt, quid in diligendis hominibus naturæ debeant, recognoscunt. Sed quid mirum, si maligna surreptio seductilem & immatu- *Candor.* ram ætatem decepit, cùm etiam senes & fixum animi statum ad malum mala consilia nonnunquam inflectant? Fortuna mea alieni potius,

tius,quàm tui ſceleris eſt:Nam tu in manibus ſuadentium eras,non ille in tuis. Si autem iniuriam addideris, non iam excuſari poteris,cùm & factam crimen eſſe ſcias,& infectam nō facere queas. Audiui enim, quòd Paſcha Leodij celebrandum decreueris: Quo in loco fides & pietas Epiſcopi me recepit,cùm non eſſet, qui vel beneficiorum noſtrorum recordaretur,vel fortunæ compateretur: cuius profectò beneficiis in me te decet regia liberalitate reſpondere: tantoq; certior de eius fide poteris eſſe,quanto fidelius erga nos probatur egiſſe.Hic,niſi te forte domo receperit,me ſecum in feſtiuitate paſchali retinendum decreuit.At dicis,dignum & conueniens eſſe,vt ea feſtiuitas nos iungat,potius quàm diuidat; te velle,te cupere, vt ibi tecum agam dies paſchalis lætitiæ: quod quidem & ego admodū cuperem,ſi non eſſet,quod timerem. Neque enim non poſſum non timere eos, quos mihi vitam permiſiſſe,pœnitet, dum in manibus eorum mors & vita fuiſſet.Omnia mihi ſuſpecta ſunt, omnia timenda ſunt, maximè in turba, vbi tanto difficilior eſt periculi cautio, quanto maior ſceleris occaſio. Inde eſt,quòd ex medio eorum,qui me oderunt,longè receſſi, & in extremis regni tui finibus me contraxi: vt vel ſeceſſu loci tutus ſim, vel ſi fortuna mea poſtulauerit extraneam humanitatem expetere, citius regno tuo cedere poſſim. Precor ergo vt cauſſa patris tui paſchalem curiam alibi diſponas, & in domo eius, qui me humanitatis gratia recepit, cùm non liceat Imperatorem, ſaltem hoſpitem eſſe ſinas, ne vel in meum ludibrium, vel in tuum opprobrium narretur, quòd in ſolennitate dominicæ reſurrectionis incerta hoſpitia fortuna mea quærere cogatur. Si feceris quod poſtulo, maximas grates habeo: Sin autem, malo villicus eſſe in externis regnis, quàm ludibrio haberi in regnis quondam meis. Hanc legationem patris aure ſurda audiuit filius, nec à ſententia ſua deduci potuit. Quamobrem cùm iam inſtante paſcha pater recedere vellet, Epiſcopus & Henricus Dux (qui & ipſe ab Epiſcopo fuerat inuitatus) eum recedere prohibebāt: Non ſe poſſe pati,vt in tāta feſtiuitate è tectis hominum ſyluas peteret latebraſque ferarum: Illum quidem abſque cauſa deſtitutum Imperio, ſed non amicorum obſequio: ſi pace frui permitterentur, nihil ſe magis quàm pacem velle: ſin autem res armis agenda ſit, arma ſibi non deſore. Ille verò ne eis materia cladis eſſet, cedere quàm manere vtilius aſſerens, tandem eis cùm importunius inſtarent, conſenſit,& vt poſtulabant manſit. Iamque multus equitatus faciem regis longè præcedens ad pontem fluuij, qui vocatur Moſa, venerat, & alterius ripæ crepidinem filius prædicti ducis cum paucis occupat. Nam turbam armatorum non longè per opportuna loca in inſidiis locauerat. Qui vt pugnam prouocaret, nunc equum in rectam curſus lineam immiſit, nunc in orbes flexit & reflexit, & ſi pares numero confligere ſecum auderent, inquiſiuit. Nec mora tranſierunt ad eos totidem ex parte regis, mixtique inter ſe vario reflexu, nunc pugnam in-

Animus gratus.

Henrici F. impietas.

Leodienſis & Henrici Limburg. fides.

Henri Limburg. F. ad pugnam ſe comparat.

ferebant, nunc fugam agitabant. Interim vnus & alter transito ponte

Eiusdẽ stratagema. sociorum numerum latenter auxit, & rupto certaminis pacto, ex æquali inæqualem fecit. Quod videns filius ducis terga cum suis vertit, non tam vt fugeret, quàm vt falleret: nec tam vt fugiens periculum vitaret, quàm vt sequẽtes in periculum deduceret. Hi autem qui ex aduersa ripa erant, visa fuga, præcipiti cursu pontem transeuntes fugientes persequebantur, ignari futuræ sortis & fraudis, quæ latebat. Postquam enim ventum est ad locum, vbi dispositæ fuerant insidiæ, exurgentes de insidiis, impetu magno in persequentes ferebantur. Illi

Victoria. autem inopino territi periculo metuque turbante, nil rationis in armis habentes, in fugam se retorserunt. Sed quid profuit auertisse pectora, & vulneribus terga dedisse? Itaque multi capti, multi truncati, multi occisi sunt: victorque cruentus non alium modum sceleris habebat, nisi quem fastidium faciebat. Ad pontem verò vbi fugax multitudo se coarctauerat, tanto plus sceleris impia manus peregit, quanto minus constipata turba se mouere potuit. Sed multo plures fluuius absorbuit, quàm ensis hausit. Nam cùm hostis à tergo premeret, impellente metu se in fluuium præcipitabant, & attoniti confusique de morte in mortem ruebant. Erat ibi cernere & aliam miseriam vel maximam, cùm pons multitudine prægrauatus repentè corruit, & fluuius homines equosque pariter inuoluit. Nulli locus erat euadendi: nulli profuit ingenium natandi. Nam aut armorum pondere aut inhærentium connexione fatigatus, in profundum trahebatur. Quod malum vt scelestius esset, in ipsa die parasceue contigit, creuitque magnitudo sceleris ex reuerentia temporis. His ita transa-

Colonia. ctis, rex iter Coloniam conuertit. Sed cùm illa quoque aditum sibi

Bonna. præclusisset, in villa, quæ dicitur Bonna, dominica tantũ Paschæ per-

Henrici V. ad ordines Imperij querimonia. acta, Moguntiam festinus rediit. Et sparsis vbique legatis, querimoniam ad proceres in hũc modum direxit: Si per inuasionem regnum occupassem, tamen resistentes potestati nostræ retunderem, in quantum possem. Nunc autem cùm in sumpta regni dignitate vestris paruerim præceptis, ausus est quispiam impunè in publicam contumeliam regnum & nos armis vexare. Cùm enim Leodium ituri, vbi nobis curia paschalis habenda fuerat, ad fluuium Mosam venissemus, Episcopus Leodiensis & Dux Henricus, de quorum fide & obsequij deuotione multum præsumebamus, nobis latenter insidias posuerunt, & nostros inscios & ad pugnam imparatos cædebant, capiebant, fugabant: Quæ & quanta clades ibi acciderit, tam pudet referre quàm inultum dimittere. Igitur constrictus & euentus asperitate & temporis articulo Coloniam diuerti. Quæ cùm me recipere satis superbè refutaret, apud villam Bonnam sanctum diem Paschæ vtcunque peregi. Cui vnquam regiæ personæ tanta contumelia facta est? Nec solùm me petit hæc contumelia, vos despecti estis: isti præsumptores decreta vestra authoritatem habere nolunt, sua tantùm

tùm

tùm statuta firma esse volunt: denique in quos totum regni pondus se reclinet, haberi cupiunt; regem, quem constituistis, destituere parant, vt nihil eorum quę vos decernitis, ratum sit. Igitur hęc iniuria mea regni potius est, quàm mea. Nam vnius capitis licet summi deiectio, reparabile regni damnum est. Principum autem cóculcatio, ruina regni est. An hæc impunè feremus? & ex ignobili patientia nostra magis tumebit eorū superbia? Absit, vt qui dicimur inhonorati, dicamur & inulti: pauca dixisse sat est: desides animi prolixę cohortationis stimulo opus habēt: In strenuis causa magis ad incitamentū facit quàm verba.

Expeditio indicta.

Quia igitur cōtra tam superbos hostes R.P. viribus vtendū est, expeditionē vobis & rogando præcipimus & præcipiēdo rogamus, cuius collectioni tempus Calēdas Iulias, locum Wirtziburgensem vrbē pręfinimus.

Apparatus aduersariorum.

Cùm ergo audisset Henricus Dux & Colonienses cum Leodiensibus, quòd super se rex exercitum ducere vellet, arma parabant, copias colligebant, vrbes firmabant, & ad resistendum pari voto studioq; se accingebant.

Henric⁹ pater iubetur imperiū repetere.

Sed & Imperatorē consiliis & precibus vrgebant, vt imperialem dignitatem, quam non ratione conuictus, sed vi ferroq; mortem intentante coactus dimisisset, resumeret, se sibi nec armis defore nec animis: multos illū in breui fautores habiturum, quia multi multum abominarētur tam insolitum facinus & inhumanum.

Eius prudētia & modestia.

Quorum importunitati hac ille ratione reniti cœpit: Impossibile esse amissum imperium, armis repetere, quod possessum armis retinere nequiuisset: Illud sibi non esse tanti, vt multorum exitio recipiendum existimaret: Beatius sibi & tutius fore, vt priuatus, licet indignè deiectus, viueret. Sic vtrinq; data redditaq; ratione, cùm instare non desinerent, ne benignitatē circa se remoueret à se, nec ad integrū consensit, nec abnuit, prouidusq; futuri, præcipites eorū animos spe dubia suspendit.

Colonia opere munitur.

Igitur primò Coloniā, quæ primum impetum latura fuerat, vallo turribusq; muniebant, & congestis belli stipendiis, impositoq; pręsidio periculū suum fortibus animis expectabant. Sic & alias vrbes, quas inuadēdas credebant, munitione, machinis & robore militum firmabant. Sed & edictum sub cōminatione crudeli vbiq; spargebant, vt aduersus exercitum in magna supetbia super se venturum parati essent, & patriā, libertatem, vitamq; defenderent, nec sinerent vxores suas corruptionis ludibrio substerni, vel agros in alienos dominos distrahi.

Obsidetur ab Henrico F.

Iam rex Rhenum cum exercitu valido transierat, & primò Coloniam, quæ quasi caput inter alias vrbes eminebat, magno impetu inuasit, putans se sibi membra facilius subiicere posse, contrito tam valido capite. Sed res longè præter spem euenit. Nam cruenta repulsa retroacti, procul locatis castris vrbem obsidione vallabant. Magis autem dixerim obsessores ab obsessis obsessos. Nam præreptis sibi nauibus, quæ per Rhenum descendentes exercitui commeatum portabant, premente fame quasi quadam obsidione constricti laborabant. Interim vt vrbem ab obsidione liberarent, totius patrię robur vndique coibat. Sed Impera-

Henrici patris prudens consilium. tor tam cruentum facinus detestatus, pugnā obnixè dissuadebat: cur eis tantus ardor pellendæ obsidionis inesset: quæ non nisi magna sui clade pelli posset: tollerent omnem solicitudinē capiendæ vrbis, quæ & ex firmitate murorum & ex forti milite tutissima, & omni victus genere esset opulentissima, accedente & Rheni beneficio, qui per naues delicias, quas appeterent, inuito obsessore subministraret: sinerent potius eos in cladem suam furere, & inexpugnabilem vrbem, vnde vulnera tantùm cæsosq; reportarent, impugnare: sinerent eos latè vastare, dum ruris copia consumpta, esurire inciperent: sinerent eos grassari, dum equos viresq; labor eneruaret: fore vt victoria sibi paruo constaret, si paululum tolerātia & opportunitate temporis vti voluissent. Sic Imperatoris hortatu à pugna reuocati, hostiles tantùm excursus obseruabāt, & ignaros loci passim cædentes metum hosti, ne longius euagaretur, incutiebant. Omnia verò quæ prædixerat Imperator, euenerunt. Quoties enim tentabant portas infringere, ariete murum perrumpere, tormentis turres deiicere, infecto negotio, vulnera tantū & funera ad castra reportabant. Sed nec vlterius progredi latitante in insidiis hoste, præsumebant: homines & equi exhausti tam alimentorum penuria quàm laboris improbitate, viribus deficiebant. Nam agris in circuitu vastatis, nihil reperiebant. Accessit his malis etiam morbus, quem fœtor castrorum (vt fieri solet) aere vitiato concitauerat, qui non solum vulgus, sed ipsos principes aut ægritudine confecit, aut letho rapuit. Huiusmodi rerū aduersitate fatigati, quid factu ri essent, ambigebant, quia volentes mori, occasionem pugnę non inueniebant: aut si reditum pararent, certi quòd hostis à tergo premeret, exercitum suum fuga spargendum metuebant. Qua tempestate mentis dum fluctuarent, subitò fama veniens, nubila tantæ perturba- *Mors.* tionis in serenum conuertit. Retulit enim, Imperatorem mortis debitum persoluisse. Ad quam famam primò hæsitabant. Sed cùm nuncius extremum munus, patris annulum videlicet & gladium, cum mandatis filio portans venisset, tanta lætitia oborta est, vt vo- *Luctus funebris.* ces gratulantium minimè sedari possent. Sed non minor luctus circa funus Imperatoris erat: proceres plangebant, vulgus lamentabatur, vbique gemitus, vbique planctus, vbique vox dolentium audiebatur: ad exequias illas viduæ, pupilli, denique totius patriæ pauperes conueniunt: deflent se orbatos patre, fundunt in corpus lacrymas, deosculantur largas manus, vix auellebantur ab amplexu extincti corporis, vix illud condendi copia dabatur. Sed nec tumulum deserebant, ibi vigiles lacrymis & orationibus vacabant, plangendo recitantes, & recitando plangentes, quænam opera misericordiæ fecisset in se: quanquam mors eius plangenda non fuit, quam bona vita præcessit, qui fidem rectam, spem firmam, compunctionem cordis amaram in extremis suis tenuit, quem nec de pudendis admissis publicam agere confessionem puduit,

puduit, qui tota cordis auiditate dominici corporis cibum ſumpſit. Fœlix es Imperator Henrice, qui tales excubias, tales interceſſores tibi paraſti, qui nūc multipliciter auctum de manu Domini recipis, quod in manus pauperum abſcondiſti: turbulentum regnum pro tranquillo, defectiuum pro ęterno: terrenū pro cœleſti mutaſti. Nunc demum regnas, nunc diadema portas, quod tibi nec hæres tuus præripiat, nec aduerſarius inuideat. Ergo continendæ ſunt lacrymæ, ſi cōtineri poſſunt: huic tuæ fœlicitati debetur tripudium, nō luctus; exultatio, non planctus; voces gratulantium, non dolentium. Poſt hunc rerum euentum hi qui cōtra regiam maieſtatem bellum ſuſceperant, mortua ſpe ſua animis & viribus deficiebant, & quod in illo rerum articulo faciendum fuit, ad gratiam regis deditione, pecunia, quoq̄ue modo quiſque poterat, recurrebant. *Rerū commutatio.*

Ecce habes de geſtis, de expenſis in pauperes, de fortuna, de obitu Imperatoris Henrici, quæ ſicut non poterant abſque lacrymis à me ſcribi, ſic non poterunt abſque lacrymis à te legi. *Epilogus.*

FINIS.

EPISTOLAE ALIQVOT HENRICI IIII. CÆS. AVG. AD PONTIFICEM ROM. ET ALIOS principes.

HENRICVS DEI GRATIA REX, ANNOni, Colonienſi Archiepiſcopo, gratiam, ſalutem, dilectionem.

IN maximis negotiis maximis maximorum opus eſt conſiliis, qui & facultatem habeant exterius, & voluntate non careant interius, vt rei, cui bene cupiunt, bene conſulere & velint & poſſint. Quia in cuiuslibet rei profectu, nec facultas ſine voluntate, nec voluntas ſine facultate proderit. Quod vtrunque tu fideliſſime, vt arbitramur, ęqualiter poſſides, vel vt verius dicamus, licet maximo tibi maxima nō deſit facultas, maior tamen adhuc maxima facultate (ſi te bene nouimus, ſi fidem tuam diligenter notauimus) in noſtram & regni vtilitatem exuberat voluntas. De præteritis enim fideliter exhibitis in futuris creſcit ſpes fidelius exhibendis. Tuæ autem dilectioni committimus ne ſpes noſtra maior ſit fide tua: quia de nullius regni principum vel Epiſcoporū fidelitate, quàm de tua, maiora ſperamus: Sicut hactenus non modò in præteritarum rerum exhibitione, verùm etiam in ſperandarum promiſſione tua gauiſi ſumus. Adſit igitur hoc tempore opportuna tua cum facultate voluntas, quam non modò noſtra, verùm & omnium Epiſcoporum fratrumq́; tuorum, imò totius oppreſſæ Eccleſiæ exoptat neceſſitas. *Locus ſententioſus.* *Captatio beneuolentia.* *Adhortatio.*

Non etiam hanc oppreſſionem ignoras, tantùm vide ne oppreſſæ Eccleſiæ te ſubtrahas, ſed regno & ſacerdotio condoleas: Quo vtroq; ſicut hucuſq; Eccleſia eſt exaltata, ita nunc heu humiliatur viduata. Nã vnus dum vtrunq; ſibi vendicauit, vtrunq; diſſipauit, nec in vno profuit, qui in neutro prodeſſe voluit, nec potuit. Et ne diutius notati nomine te ſuſpendamus, accipe quem dicimus, Hiltebrandum ſcilicet, Monachum habitu quidem, dictum Apoſtolicum, non paſtoris cura ſed inuaſoris violentia Apoſtolicæ ſedi præſidentem, & de ſede pacis catholicæ, pacis vnitæ vincula diſſipantem, vt tibimet in promptu eſt ſcire.

Hiltebrandus Monachus Pſeudopapa, autor turbarum.

Vt enim de pluribus pauca referamus, regnum ac ſacerdotium Deo neſciente ſibi vſurpauit, in quo piam Dei ordinationem contemſit, qui non in vno ſed in duobus duo, id eſt, regnum & ſacerdotium principaliter conſiſtere voluit: ſicut ipſe Dominus Saluator in paſſione ſua de duorum gladiorum ſufficientia typica intelligi innuit. Cui cùm diceretur: Ecce Domine, duo gladij hîc: reſpondit, ſatis eſt: ſignificans hac ſufficiente dualitate ſpiritualem & carnalem gladium in Eccleſia eſſe gerendum, quibus omne nociuum foret amputandum, videlicet ſacerdotali ad obœdientiam regis pro Deo, regali verò gladio ad expellendos Chriſti inimicos exterius, & ad obœdientiam ſacerdotij interius, omnem hominem docens fore caſtigandum: Vt ita de alia in aliam charitate tenderetur: dum nec regnum ſacerdotij, nec ſacerdotium regni honore priuaretur. Hanc Dei ordinationem qualiter Hildebrandica inſania confuderit, tu ipſe noſti, ſi ſcire voluiſti.

Duo Eccleſiæ gladij.

Papalis arrogantia.

Nam nullum eius iudicio licet eſſe ſacerdotem, niſi qui hoc à faſtu ſuo emendicauerit. Me quoque, quem Deus in regnum, non autem illum vocauit ad ſacerdotium, quia me de Deo, & non de illo regnare velle vidit, quia ipſe me regem non conſtituit, regno priuare ſtuduit, minitans regnum animamque mihi tollere, quorum neutrum conceſſit.

Cæſar à Deo, non Papa poteſtatem ſuam habet.

Hæc & iis ſimilia cùm ſæpius in noſtram, vt ipſe noſti, contumeliam ſtruxerit, non tamẽ adhuc ſufficere credit, qui de die in diem noua exquiſita confuſionis genera nobis ingerit, vt in noſtris nunciis nouiter argumentum dedit. Nam charta exponere non ſufficit, qualiter eoſdem noſtros nuncios tractauerit, quàm indignis modis affecerit, quàm crudeliter eoſdem incarcerauerit, & carceratos nuditate, frigore, fame, ſiti ac plagis contriuerit, ſicque demum ad exemplum per medium ciuitatis circumductos omnibus ſpectaculum præbere iuſſerit, ita vt eundem cum Decio tyranno inſanire, & ſanctos aſſare credas & dicas.

Iniuria in legatos.

Vnde ne pigeat, chariſſime, communi noſtrum, ſcilicet meæ & coëpiſcoporum tuorum petitioni ſatisfacere, vt in Pentecoſten Wormatiam venias, & ibi plura, quorum pauca docet chartula, cum cæteris audias principibus, & quid agendum ſit, doceas: Rogatus per dilectionem coëpiſcoporum, monitus per Eccleſiæ vtilitatem, obligatus per vitæ noſtræ & regni totius honorem.

HENRICVS DEI GRATIA REX VNIVERSAE *sanctæ Rom. Ecclesiæ, Clero & populo, gratiam, salutem & omne bonum.*

HÆc fides firma & inconcussa creditur, quæ semper & eadem & præsenti & absenti seruatur, nec diuturna eius, cui debetur, absentia, nec longi temporis tædio immutatur. Et de alia epistola: Exurgite in eum fidelissimi, & primus in fide, sit primus in eius damnatione. Non autem vt sanguinem eius effundatis, dicimus: quippe cùm maior sit sibi post damnationem pœna vita quàm mors. Sed vt eum, si nolit descendere, cogatis, & alium communi omnium Episcoporum & vestro consilio à vobis electum, in Apostolicam sedem recipiatis, qui quod iste in Ecclesia vulnerauit, curare velit & possit. *Fides.* *De Hiltebrando solio deturbando loquutur.*

HENRICVS NON VSVRPATIVE, SED *pia Dei ordinatione Rex, Hiltebrando non iam Apostolico, sed falso Monacho.*

HANC talem pro confusione tua salutationem promeruisti, qui nullum in Ecclesia ordinem prętermisisti, quem confusionis non honoris, maledictionis non benedictionis, participem non feceris. Vt enim de multis pauca & egregia loquamur: rectores sanctæ Ecclesiæ, videlicet Archiepiscopos, Episcopos vel presbyteros non modò non tangere, sicut Christos Domini, non timuisti, quin sicut seruos, nescie̅tes quid faciat Dominus eorum, sub pedibus tuis calcasti: in quorum co̅culcatione tibi fauorem ab ore vulgi comparasti, quos omnes nihil scire, te autem solum omnia nosse iudicasti: qua vtique scientia non ad ædificationem sed ad destructionem vti studuisti: vt iure hoc beatum Gregorium, cuius nome̅ tibi vendicasti, de te credamus prophetasse dicentem sic: Ex affluentia subiectorum plerunque animus prælati extollitur: existimat se plus omnibus nosse, cùm se videt plus omnibus posse. Et nos quidem hæc omnia sustinuimus, dum Apostolicæ sedis honorem conseruare studuimus. Sed tu humilitatem nostram timori fore intellexisti: ideoque in ipsam regiam potestatem, nobis à Deo concessam, exurgere non timuisti, quam à nobis auferre ausus es minari: quasi nos à te regnum acceperimus: quasi in tua & non DEI manu sit regnum vel imperium. Quia DOMINVS noster IESVS CHRISTVS nos ad regnum, te autem non vocauit ad sacerdotium. Tu enim his gradibus ascendisti: scilicet astutia & fraude, quódque monachica professio abominatur, pecunia fauorem, fauore ferrum, ferro sedem pacis adisti, & de sede pacis pacem turbasti, dum subditos in Prælatos armasti, dum Episcopos nostros à DEO vocatos, tu non vocatus spernendos docuisti: dum laicis ministerium eorum super sacer- *Causa inscriptionis.* *Hiltebrandi tyrannis in ordinem Ecclesiasticum.* *In Cæsarem.* *Gradus ad solium Papale.*

dotes vſurpaſti, vt ipſi deponant vel condemnent, qui ipſos de manu Domini per impoſitionem manuum Epiſcoporum docendos acceperant. Me quoque licet indignus inter Chriſtianos ſum ad regnum vocatus, te teſte, quem ſanctorum patrum traditio ſoli Deo iudicandum docuit, nec pro aliquo crimine, niſi à fide (quod abſit) exorbitauerim, deponendum aſſeruit: cùm etiam Iulianum Apoſtatā prudentia ſanctorum Epiſcoporum non ſibi, ſed ſoli Deo deponendum commiſerit. Ipſe verò quid verus Papa beatus Petrus clamat? Deum timete, regem honorificate. Tu, inquam, quia Deum nō times, me conſtitutum eius inhonoras. Vnde beatus Paulus, vbi angelo de cœlo alia ſi prædicauerit non pepercit, te quoq; in terris alia docentem non excepit. Ait enim: ſi quid vel ego vel angelus è cœlo præter id, quod euangelizauimus, vobis euangelizauerit, anathema ſit. Tu igitur hoc anathemate, & omnium Epiſcoporū noſtrorum iudicio damnatus, deſcēde, vendicatam tibi ſedem Apoſtolicā relinque, alius in ſolium beati Petri aſcendat, qui nulla violentia religionem palliet, ſed beati Petri ſanam doctrinā doceat. Ego Henricus Rex Dei gratia cum omnibus Epiſcopis noſtris tibi dicimus deſcende, deſcende.

Imperatorē à ſolo Deo iudicari debere.

Hildebrandū cedere ſolio iuſſus.

HENRICVS IMP. ROMANO Pontifici Paſchali.

SI illa inter nos pax eſſet & concordia, quę inter noſtros olim & tuos fuit anteceſſores, quæ inter nos etiā & Nicolaum & Alexandrum, viros catholicos & religioſos Romanos pontifices, plena charitate & integra deuotione viguit, mandaremus tibi quicquid filius patri: ſed diſtulimus expectantes, & recognoſcere deſiderantes, ſi in beneplacito Dei ſit, nobis in charitate & amicabiliter poſſe conuenire, & Eccleſiam ſuā noſtris temporibus, noſtro labore ipſo cooperante in ſtatum redire vnitatis priſtinæ. Hoc quanquam dudum, Deo teſte, deſiderauimus, tamen cognita nimia eorum auſteritate, qui in Romana erant Eccleſia, non vtile nobis viſum eſt, vel cōpetens, eos de hac cauſa conuenire: quia magis videbantur nos proſequi odio & indignatione, quàm zelo iuſticiæ, vel etiam, quàm velle nos amplecti dulcedine charitatis ad profectum Eccleſiæ. Effectus hoc probat: quia cùm ipſi regnum hæreditario iure nobis collatum tempore religioſorum virorum Romanorum pontificum pacificè à nobis diu poſſeſſum contra nos commouere ſtuderēt & armare, multa inde orta eſt ſtrages populorum, tam corporum quàm etiam, quod magis dolēdum eſt, animarum. Nunc quoq; filius noſter, quem tam vehementer diliximus, vt vſque ad ſolium regni noſtri exaltaremus, eodē veneno infectus, conſilio quorundam perfidiſſimorum & periuratorum ſibi adhærētium, inſurgit in nos; poſtpoſitis omnibus Sacramentis, quibus ſe nobis obligauerat: poſthabita omni fide & iuſticia, tantùm vt Eccleſiarum bona & regni liberè valeant perdere, rapere & inter ſe diuidere. Et cùm multi

Nicolaū II & Alexandrum II. dicit.

Pontifices Rom. tuba bellorum.

Henrici filij ingratitudo & rebellio.

multi nobis persuadeant, absque dilatione in eos vi & armis esse vlciscendum, maluimus tamen adhuc differre, vt tam in Italico quàm in Teutonico regno sciatur manifestè, quòd nec nostræ sit voluntatis, nec culpæ, si tandem inuiti & coacti in eos insurrexerimus, quæcunque mala vel infortunia vel populorum strages inde euenerint. Præterea quia audiuimus, te hominem discretum, Deum timentem, charitati insudantem, sanguinem hominum non sitire, rapinis & incendiis non gaudere, vnitatem Ecclesiæ super omnia diligere, consilio & suggestione principum nostrorũ mittimus tibi nuncium istum cum legatione nostra. Per hanc quippe volumus cognoscere, si est tibi voluntati, te nobis in charitate & amicabiliter, & nos vniti tibi, saluo nobis honore regni & imperij & totius nostrę dignitatis, sicut & auus & pater noster aliique antecessores nostri habuerunt, seruato etiam tibi à nobis honore Apostolicę dignitatis, sicut antecessores nostri, tuis antecessorib. seruauerunt, & nos præfatis pontificibus. Quod si placuerit tibi, paternè nobiscum agere, & eam, quam mundus dare non potest, pacem integrè nobiscum componere, mitte nobis familiarẽ nuncium tuum, cum priuatis literis tuis & secreta legatione, cum hoc nuncio nostro, vt hoc modo indubitanter possimus cognoscere omnem de hac re certitudinem voluntatis tuę. Qua cognita, mittemus tibi de maioribus principibus nostris, quales & nos tibi mittere, & te deceat à nobis recipere, ad tantam rẽ componendam, per quos exclusa omni ambiguitate manifestè possis cognoscere, nos veraciter velle comple re, quæ tibi mandamus secretè. Præterea quæ hîc inscripta non sunt, commisimus huic fidelissimo nostro nuncio, quædam tibi dicenda, quibus tam veraciter quàm scriptis credas.

Conditiones quibus Cæsar componi cupiat.

EPISTOLA HENRICI REGIS AD Hiltebrandum.

CVM hactenus à te ea, quæ sunt patris, expectarẽ, tibiq; in omnibus magna fideliũ nostrorũ indignatione obœdirẽ, recepi à te vicissitudinẽ, qualẽ oportebat ab eo, qui vitæ regniq; nostri perniciosissimus hostis esset. Nã cùm primũ omnẽ hæreditariã dignitatem, quæ mihi ab illa sede Apostolica debebatur, superbo ausu rapuisses, longius inde progrediens, regnum Italię pessimis artibus alienare tentasti: neq; hoc contentus, in reuerendissimos Episcopos, qui nobis velut dulcissima membra vniti sunt, manum mittere non timuisti, eosq; superbissimis iniuriis acerbissimisq; contumeliis contra diuina & humana iura, vt ipsi aiunt, exagitasti: Quę omnia cùm ego quadã patientia dissimularem, tu hoc non patientiam sed ignauiam existimans, in ipsum caput insurgere ausus es, mandãs quæ nosti, scilicet, vt tuis verbis vtar, quod aut tu morereres, aut mihi animamq; regnumq; tolleres.

[illegible Greek marginal note]

Hiltebrandi in Cæs. iniuria.

Mina.

HENRICVS REX REGI CELTARVM.

PRINCEPS clarissime, & omnium in quibus post Deum speramus fidelissime: primum & præcipuum inter omnes vos excepi, cui

cõqueri & deplorare omnes calamitates meas & miſerias neceſſarium duxi, & etiam genibus veſtris aduolui, ſi licet ſalua maieſtate imperij. Primum quidẽ eſt, quod non ſolùm vobis, ſed totius Chriſtianæ profeſſionis hominibus grauiſſimum ac intolerabile arbitramur, quòd

Sedes Romana lerna malorum.

de Apoſtolica ſede, vnde vſq; ad memoriam noſtri temporis ſalutifer fructus conſolationis, dulcedinis & ſaluationis animarum oriebatur, modò perſecutionis, excommunicationis & omne perditionis flagellum emittitur: nec ponunt vllum modum ſententiæ, tantum vt ſatisfiat voluntati indiſcretæ. Huius voluntatis ſuæ intemperantia adeò vſque nunc abuſi ſunt, vt nec Deum, nec quid aut quantum mali inde proueniat penſantes, per ſe & per ſuos omnibus modis in nos inuehã-tur, cùm obedientiam & omnem ſubiectionem debitam ſæpe obtu-

Cæsaris æquiss. postulatio.

lerim Apoſtolicæ ſedi: ſi tamẽ honor debitus & reuerẽtia, ſicut anteceſſoribus meis, exhiberetur & mihi. Quid autem intendant, opportunius ſignificabo vobis, ſi quando optati colloquij copiam Deus dederit nobis. In hac igitur perſecutionis & odij ſui inflammatione, cùm parum viderent ſe proficere, contra ipſum ius naturæ laborãtes,

Henricus V. alter Absolon.

quod ſine maximo cordis dolore, ſine multis lacrymis dicere non valeo, & quia dicitur, vehementer contremiſco, filium meum, Abſolon inquam dilectiſſimum, non ſolùm contra me armauerunt, ſed etiam tanto furore animauerunt, vt inprimis cõtra fidem & ſacramentum, quod vt miles Domino iurauerat, regnum meum inuaderet, Epiſcopos & Abbates meos deponeret, inimicos & perſecutores meos ſuſtineret: ad vltimum, quod maximè vellem taceri, aut ſi taceri non poteſt, vellem non credi, omnem affectum naturæ abiiciens, in ſalutem & animam meam intenderet, nec quicquam penſi haberet, quomodo vi & fraude ad hãc periculi & ignominiæ ſuæ ſummã aſpiraret. In hac tãta mali ſui machinatione, cùm eſſem in pace & in aliqua ſalutis meæ

Cõfluentia.

ſecuritate, in locum, qui Confluentia dicitur, in ipſis dominici aduentus ſanctiſſimis diebus ad colloquium euocauit me, quaſi de communi ſalute & honore filius tractaturus cum patre. Quem cùm vidi, illi-

στοργὴ paterna.

co ex paterno affectu tactus, intrinſecus dolore cordis mei ad pedes ſuos procidi, admonens & obteſtans per fidem, per ſalutem animæ, ſi pro peccatis meis flagellandus eram à Deo, de me ipſe nullam cõquireret maculam honori & nomini ſuo, quia culpæ patris vindicem fi-

Subdolũ instrumentum.

liũ eſſe nulla diuinæ legis conſtituit ſanctio. At ille tam pulchrè, imò miſerrimè inſtitutus ad malitiam, quaſi abominabile & execrabile ſcelus cœpit deteſtari. Et procidens ipſe ad pedes meos, de præteritis cœpit veniam deprecari: In reliquum vt miles Domino, vt patri filius, cum fide & veritate per omnia ſe mihi obauditurum promiſit cum lacrymis, ſi modò ſedi Apoſtolicæ vellẽ reconciliari. Quod cùm promtiſſimè annuiſſem, & deliberationi ſuæ & conſilio principum hoc tantum mancipandum promiſiſſem, in præſenti natiuitate ſe producturum me Moguntiam, & ibi de honore & reconciliatione mea, quàm

fidelius

fidelius poſſet acturum, & inde in pacem & ſecuritatem me reducendum, promiſit in ea veritate & fide, qua patrem à filio honorari & filium à patre præcipit Deus diligi. Hac promiſſione, quæ & gentili obſeruanda eſt, ſecurus ibam, & filius meus aliquantulum me præceſſerat. Et ecce quidam fideles veriſſimè me deceptum affirmabant & proditum ſub falſa pacis & fidei ſponſione. Reuocatus autem filius meus, & iterum à me inſtantiſſimè admonitus, ſub eiuſdem fidei & ſacramenti obteſtatione, animam ſuam pro anima mea fore promiſit ſecunda vice. Cùm ergo ad locum, qui Binga vocatur, perueniſſem, iam exiſtente die Veneris ante natiuitatem, numerus armatorum ſuorum iam ſatis augebatur, iam fraus ipſa de ſe detegebatur, & filius ad me, Pater, inquit, nobis ſecedendum eſt in vicinum caſtellum: quia Moguntinus Epiſcopus in ſuam ciuitatem non admittet vos, quàm diu in banno eritis. Nec vos inpacatum & irreconciliatum audeo ingerere inimicis veſtris. Illic natiuitatem cum honore & pace agatis, quoſcunque placuerit vobis, vobiſcũ habeatis: ego interim quanto inſtantius, quanto fidelius potero, pro nobis vtriſq; laborabo, quia cauſſam veſtram meam exiſtimo eſſe. At ego, mi inquam fili, iudex & teſtis ſermonum & fidei ſit inter nos hodie DEVS, quomodo te in virum & hæredem meum produxerim, quantis tribulationibus meis honori tuo inſeruierim, quot & quantas inimicitias pro te habuerim & habeam, ſolus conſcius es. Ille autem tertiò ſub eiuſdem fidei & ſacramenti atteſtatione, ſi ingrueret occaſio periculi, caput ſuum pro meo capite fore mihi promiſit. Sic poſtquam clauſit me in eodem caſtello, quo omnia animo & corde fuerit locutus, manifeſtè rei oſtendit euentus. Ex omnibus meis quartus ego ſum incluſus, nec quilibet alius admitti potuit; cuſtodes deputati, qui vitæ meæ erant atroces inimici. Benedictus per omnia Deus exaltandi & humiliandi, quæ voluerit rex potentiſſimus. Cùm ergo ipſo ſacratiſſimo die natiuitatis ſuæ omnibus redemptis ſuis ille ſanctus ſanctorum puer fuiſſet natus, mihi ſoli filius ille non eſt datus. Nam vt taceam opprobria, iniurias, minas, gladios in ceruicem meam exertos, niſi omnia imperata facerem, præterea famem & ſitim, quam perferebam ab illis, quos iniuria erat videre & audire, vt etiam taceam, quod eſt grauius, me olim ſatis fœlicem fuiſſe, illud nunquam obliuiſcar, illud nunquam deſinam omnibus Chriſtianis conqueri, quòd illis ſanctiſſimis diebus, ſine omni Chriſtiana communione in carcere illo fui. In illis pœnitentiæ & tribulationis meæ diebus à filio meo miſſus venit ad me quidam princeps Wigbertus, dicens: nullum vitæ meæ eſſe conſilium, niſi ſine vlla contradictione omnia regni inſignia redderem ex voluntate & imperio principum. At ego etſi omnis terra, quantum inhabitatur, mei regni terminus eſſet, nollem regno vitam commutare: quia vellem

Binga.

O ſceleratã in filio perfidiam.

Henrici IIII. captiuitas.

Cõtumelia & iniuria illata.

Vipert' Orotenſis.

nollem sic agendum, & sicut definitum intelligebam, coronam, sceptrum, crucem, lanceam, gladium misi Moguntiam. Tunc communicato consilio cum inimicis meis meus filius egrediens, relictis ibidem fidelibus & amicis meis, quasi me eò adducturus, sub multa frequētia armatorum suorum me abductum ad villam, quæ dicitur Engilzaim, fecit me ad se adduci, vbi maximam inimicorum meorum multitudinem collectam inueni, nec ipsum filium cæteris mihi meliorem reperi: Et quia firmius & stabilius videbatur eis esse, si propria manu cogerent me regnum & omnia regalia exfestucare, simili modo & ipsi omnes minabātur mihi, nisi omnia imperata facerem, nullum vitæ meæ consiliū fieri posse. Tunc ego inquam: quia de sola vita mea agitur, qua nihil preciosius habeo, vt saltem viuens pœnitentiam exhibeam Deo, quicquid imperatis faciam. Cumque inquirerem, si saltem sic de vita mea certus essem, Apostolicæ sedis legatus, qui ibidem aderat (non dico qui omnia hæc audiuerat) respondit, me nullo modo eripi posse, nisi publicè confiterer, me iniustè Hiltebrandum persecutum esse: Wigbertum ei iniustè supposuisse, & iniustam persecutionem in Apostolicam sedem & omnem Ecclesiam hactenus exercuisse. Tunc cum magna cōtritione animi prostratus cœpi per Deum, per ipsam conscientiam orare, vt locus & tempus mihi daretur, vbi in præsentia omnium principum, cùm innocēs essem, vellem ex iudicio omnium me expurgare, & in quo culpabilem me recognoscerent, ex consilio omnium sanioris sententiæ pœnitentiam & satisfactionem, quo ordine iuberent, quærere, & in principibus regni de fidelibus nostris, quoscunq; obsides vellent, dare. At idem legatus locum & diem mihi abnegauit, dicens: aut tibi totum debere determinari, aut nulla spes mihi esset euadendi. In tanto tribulationis articulo, cùm interrogarem, si confiterer omnia, quæ imperabantur, an confessio mea, vt iustum est, veniam & absolutionem consequeretur: Ibi legatus dixit, nō esse iuris sui me absoluere: Si vellem, inquit, absolui, Romam irem satisfacere Apostolicæ sedi. Sic desolatum & spoliatum (nam & castella & patrimonia, & quicquid in regno conquisieram, eadem vi & arte sua extorserant à me) in eadem villa reliquerunt me. In qua cùm aliquo tempore commoratus essem, & filius meus ex eodem fraudis suæ consilio demandasset, vt ibidem eum expectarem, superueniens quorundam fidelium meorum legatio præmonuit, vt si quidem ad monitum ibidem remanerem, fore aut in perpetuam raperer captiuitatem, aut in eodem decollarer. Quo nuncio satis tunc vitæ meæ diffisus, illico aufugiens, fugiendo Coloniam veni, & ibi aliquot diebus commoratus, postea Leodium veni. In quibus locis fideles viros & in fide regni constantes semper inueni. Horum cæterorumq; regni fidelium cōsilio vsus, vobis fiducialius & honestius habeo deplorare has omnes meas miserias. Fiducialius quidem propter mutua cōsanguinitatis & antiquæ amicitiæ debitum: honestius autem propter tanti regni nomen

Ingelheim.

Henric. IIII. cogitur se abdicare imperio.

Exagitatur a legato Papæ.

Exuitur patrimonio & fortunis.

Præmonet⁹ insidiarum profugit.

men glorioſum. Vos igitur per fidem, per amicitiam rogo, in tantis tribulationibus meis ac iniuriis propinquo & amico conſulatis. Quæ fidei & amicitiæ vincula etſi inter nos non eſſent, veſtra tamen & omnium regum terræ intereſſet, iniuriam & contemptum meum vindicare, & tam nefariæ proditionis & malitiæ exemplum de ſuperficie terræ extirpare. *Obteſtatio.*

HENRICVS DEI GRATIA ROMANORVM Imp. Auguſtus, Henrico filio ſuo.

SI ea nos debita affectione tractaſſes, qua deberes, lubétiſſimè tecum loqueremur, & paterna tibi mandaremus: verùm quia longè alius quàm paternæ affectionis & humanitatis circa nos animus tibi fuit, nequimus aliter tecum loqui, quàm quod ipſa rei manifeſtiſſimæ veritas habet. Tu enim ipſe ſcis, ſicut ipſe publico experimento facti tibi conſcius es, qualiter data fide & ſecuritate perſonæ & honoris noſtri, omni affectione deuotionis promiſiſti, nos ducere Moguntiã coram principibus, & inde nos ſecuriſſimè reducere quocũq; vellemus. Hac fiducia cùm tecum amanter & indubitanter aſcenderemus, contra datam fidem apud Bingam nos cepiſti: vbi nec paternæ lacrymæ, nec patris mœror, nec triſtitia, qua ad pedes tuos aliorumq; aduoluebamur, te commouit ad miſericordiam, quin nos caperes, & captum mortalibus inimicis illudendum & cuſtodiendum traderes, vbi multimodo genere contumeliæ & terroris afflicti, compulſi ſumus ferme venire vſq; ad ipſum mortis articulum. Ante captiuitatem abſtuliſti nobis Epiſcopatus, & quicquid de honore regni potuiſti, & prædia noſtra, & ipſam familiam: in captiuitate verò quicquid reſiduũ erat, vt lanceam & crucem & omnia regalia inſignia vi & timore mortis, vt ipſe bene ſcis, & omni ferme notum eſt Chriſtianitati, à nobis extorſiſti, relicta vix ipſa vita. Cùm hoc tibi de nobis non ſufficeret, poſtea ſemper vbicunq; fuimus, modis omnibus, quibus potuiſti, nos perſequi nõ ceſſaſti, vt vel perderes vel de regno expelleres. Verùm nos ſatis mirari nõ poſſumus, qua ratione vel occaſione tam obſtinatè facias, cùm de Domino Papa & Romana Eccleſia nulla tibi reſidua ſit occaſio. Nos enim nũcio domini Papæ & Romanæ Eccleſiæ te præſente parati fuimus & ſumus obœdire, & omnem debitam obœdientiam & reuerentiam ei coràm & ſemper exhibere, & conſilio principum & ſpiritualis patris noſtri, Henrici Cluniacenſis Abbatis, aliorumq; religioſorum virorum de ſtatu Eccleſiæ & honore regni libentiſſimè agere. Te ergo rogamus pro honore regni & tua & paterna deuotione, & per autoritatem Romani Pontificis & Romanæ Eccleſiæ, vt de iniuria nobis illata, & de his, quæ nobis vi & iniuſtè abſtuliſti, iuſticiam facias. Rogamus etiã, vt cùm nil rationis tibi ſit, quare nos proſequaris, nos & fideles noſtros ceſſes infeſtare, imò permittas nos pacificè & quietè viuere, vt integrè & cũ tranquillitate poſſimus omnia ſupradicta age-

Exordium ab excuſatione.

Henrici F. perfidia & in patrem impietas.

Henricus Abbas Cluniac.

Petitio æquiſſima.

re. Recognoſce etiam, & tecum cogita quia Deus iuſtus iudex eſt, cui commiſimus cauſam noſtram & vindictam: cuius etiam iudicia ſunt occulta, velut abyſſus multa. Quoniã quantumcunq; ſuper afflictione & infortunia glorieris, & ſuper humilitatẽ te extollas, forſitan de ſede ſancta ſua inter me & te gratuita miſericordia aliud iã definiuit, *Appellatio.* intercedente iuſticia, quàm tu ipſe cogites & diſponas. Quod ſi nulla alia vel reuerentia vel interceſſio nobis valet, opto vt iuſticiam conſequi poſſimus, vel vt tuæ perſecutionis impetus ceſſet. Ad hoc idẽ Romanũ Pontificem, & ſanctã vniuerſalẽ Romanã Eccleſiã appellamus.

HENRICVS DEI GRATIA ROM. IMP. AVG.

Archiepiſcopis, & cæteris Saxoniæ principibus, ac etiam reliquo populo, gratiam & dilectionẽ dignantibus eam recipere.

Henric. IIII. de iniuria ſibi illata querela. CONQVERIMVR Deo omnipotẽti, & dominæ meæ ſanctæ Mariæ, & beato Petro, principi Apoſtolorũ, patrono noſtro, & vobis principibus omnibus, quia iniuſtè & inhumanè & crudeliter in illa cõfiſi fide, qua dubitare non debuimus, tractati ſumus, & tam honore regni quàm prędiis omnibus, quæ habebamus contra diuinũ & humanum ius, ad infamiã & vituperiũ regni, ita expoliati ſumus, vt nihil penitus pręter vitã nobis relictũ ſit. Vbi cùm ferme omnes eſſetis, magna pars veſtrûm viſa eſt dolore contriſtari: ſed proh dolor, nihil nobis cõtulit veſtra triſtitia, quin in nobis ſibi ſatisfaceret voluntas inimicorũ odioſa. Et quia conſilio & rogatu filij noſtri, fide & ſecuritate vitæ & honoris primùm ab eo accepta, fiducialiter & deſideranter Moguntiãm præſentiã Legati Romani & principũ tenderamus, vt eorum diſpoſitione ageremus tam de ſtatu Eccleſię & honore regni, quàm de ſalute animę noſtræ, ipſe nõ eſt veritus in hac voluntate & obœdientia nos contra datã fidẽ capere, & vſq; ad articulũ mortis ferme ducere: non auſi ſumus ita nos illi credere, vt iniuria & contumeliis nos pro volun- *Petitio ad ordines Saxon.* tate ſua, ſicut prius, valeat tractare. Quapropter multũ vos rogamus, & obnixè precamur, vt pro timore Dei & honore regni, & honeſtate veſtra, dignemini ſtudere, quomodo de iniuria, in manibus veſtris nobis illata, per vos poſſimus recuperare iuſticiam. Nos autẽ pro cõſilio veſtro & aliorũ, qui nos odio non habent, religioſorũ virorũ parati ſumus, tam filio noſtro, ſi in aliquo eũ offẽdimus, quàm alicui in regno libenter rationẽ dare. Præterea ſicut domino Papę in præſentia legati ſui & veſtra obœdire parati fuimus, ita nũc parati ſumus ei omnẽ debitã reuerentiã & obœdientiã ſyncero corde & deuotione præſentialiter exhibere, & tã conſilio veſtro quàm ſpiritualis patris noſtri, Hen- *Henricus Cluniac.* rici Cluniacenſis Abbatis, aliorumq; religioſorũ de ſtatu Eccleſiæ & honore regni quantũ in nobis eſt diſponere. Cùm ergo ad hęc omnia parati ſimus, rogamus vos & obnixè precamur, quatenus pro Deo & honore regni & veſtro inſtãter moneatis filiũ noſtrũ, cùm nulla ei ſecundũ pręfatã ſententiã aduerſum nos reſidua ſit occaſio, à modo deſiſtat nos & fideles noſtros perſequi, & pacificè & quietè viuere permittat,

mittat, vt suprà dicta integrè & cũ trãquillitate perficiantur. Quod si noluerit, rogamus vos per autoritatẽ Rom. Ecclesiæ, cui nos cõmittimus & honorẽ regni, ne super nos & fideles nostros veniatis, q̃a manifestũ est, non eũ diuinæ legis zelo, vel Romanę Ecclesię dilectione, sed cõcupiscentia regni, patre iniustè eo priuato, hoc incepisse. Apud quẽ si interpellatio vestra nullaq́; alia interuẽtio ad pręsens ꝓdesse poterit, appellamus Rom. Pontificẽ, & sanctã vniuersalẽ Ro. sedẽ & Ecclesiã. *Appellatio.*

HENRICVS DEI GRATIA IMP. ROM. AVG.

Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Comitibus, cæterisq́; regni principibus, gratiam & dilectionem dignantibus eam recipere.

ROGAMVS filiũ nostrum, & vos multũ precati sumus, vt dimisso exercitu ordinaretur, quomodo possemus cõuenire, vt de iniuria nostra & pace componenda ad honorẽ regni possit dignè & decẽter definiri. Placuit vobis remãdare, vnde nobis longè grauior priori oritur querimonia, quòd dimissa obsidione Coloniæ vultis super nos & fideles nostros sub specie colloquij cũ exercitu venire, datis induciis octo dierũ, quæ nunquã datę sunt homini alicuius conditionis, vt bene scitis, vsq; ad hanc diẽ pro legitima definitione alicuius minoris negotij, ne dũ pro tãta re, secundũ legẽ diuinã vel humanam, vel etiã secundũ vsum hominum. Oportet enim nos habere, si vobis placeret, saltẽ tales inducias, intra quas possimus conuocare, & precibus inuitare, ad hanc eandẽ causam, Moguntinũ, Treuirensem & Bremensem, Archiepiscopos; Frisingensem, Augustensem, Curiensem, Basiliensem, Episcopos; Ducẽ Magnũ cum Duce Theodorico, & Ducẽ Bohemicũ & Comitẽ Flandrensem cũ Comite Burgundiæ, & aliis qui ad pręfatum negotiũ, vt bene scitis, sunt valde necessarij. Quapropter sicut prius rogamus & obnixè precamur, quatenus pro Deo & anima vestra & pro appellatione Domini Rom. Pontificis Paschalis & Rom. Ecclesiæ, & pro honore regni, dignemini apud filiũ nostrũ efficere, vt dimisso exercitu cesset nos persequi, & ordinetur, quomodo securè & absq; ambiguitate possimus nos cũ cæteris supradictis ad agendũ de nostra iniuria & pace in regno componẽda, quietè & pacificè cõuenire. Quod si nullatenus cessare voluerit, ꝓclamationẽ inde fecimus, & semper facimus Deo & sanctę Mariæ, & beato Petro, patrono nostro, & omnibus sanctis, & omnib. Christianis, & vobis maximè, omni deuotione precãtes, vt dignemini cessare eũ persequi ad persecutionẽ tantę iniuriæ, & vos eũ imitari. Appellauimus, & tertiò appellamus Dominum Rõ. pontificẽ Paschalẽ, & sanctã vniuersalẽ sedẽ & Rõ. Ecclesiã. Quod si hoc tãtũ nobis, & ad hoc, vt ipse cesset nos ꝑsequi, prodesse nõ poterit, cõmittemus nos omnipotẽti Patri & Filio, sanctoq́; Spiritui paracleto, & beatę Marię perpetuæ virgini, & beato Petro & Paulo & sancto Lãberto omnibusq́; sanctis, vt diuina miseratio, omniũq́; sanctorũ intercessio humilitatẽ nostrã respicere, nosq́; cõtra tantũ tãq́; iniuriosum Imperiũ defendere dignetur. Amen. FINIS.

Vult absque armis componi. — *Colloquij & induciarum postulatio iniqua.* — *Obtestatio.* — *Appellatio.*

VITA ET GESTA HILTEBRANDI, QVI ROMANVS PONTIFEX FACTVS, GREGORIVS SEPTIMVS DICTVS EST,

descripta per Bennonem Cardinalem, Archipresbyterum Ecclesiæ Romanæ, qui eo tempore vixit.

REVERENDISSIMAE MATRI SANCTAE ROMANAE ECCLESIæ, deuotus filius eius & humilis seruus, Benno, Cardinalium Archipresbyter.

Auctoris institutum.

CVM de omnibus Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus ferè solus Eusebius Liberium Papam declarauerit hæreticum, & clerici Romanæ Ecclesiæ Anastasium secundum, duas Ecclesias excommunicatis communicãdo facientem damnauerint, non absurdum existimaui, maiorum nostrorum nomina atq; dignitates memo- *Hiltebrãd⁹.* riæ commendare, qui Hiltebrandum reliquerunt, cuius intolerabiles & grauissimos errores publicè detestati, nunquã ad eum reuersi sunt. Diuersas etiã scholas Romanæ Ecclesiæ litteris adnotauimus, quæ ab eius cõmunione recesserunt. Leo tunc temporis archipresbyter Car- *A quibus & cur desertus ac damnatus.* dinalium, & Benno & Vgobaldus, & Ioannes Cardinalis, & Petrus Cancellarius & Cardinalis, ordinati ante tempora Hiltebrandi: Natro, Innocentius, Leo, hi tres ab eo consecrati, deseruerunt eum, errores eius execrati: Similiter Theodinus Archidiaconus, quem ipse constituit Archidiaconum, & alij Cardinales diaconi: Ioannes, modò Archidiaconus, & Crescentius, Ioannes, primicerius scholæ cantorum, cum omnibus suis: Petrus oblationarius cum omnibus suis, excepto vno: Poppo, prior scholæ regionariæ cum omnibus suis subdiaconis: Archiacolythus & Subpulmentarius cum suis: Centius, iudicum primicerius cum aliis iudicibus, & cuncti milites signa banda gestantes: *Circumscribit arte Episcopos & clerum.* prior scriniariorum cum plerisque suis. Ipsi etiam Episcopi cùm iam vellent eum deserere, Hiltebrandus conuocatis ad se laicis, eis consilium suum aperuit, & quòd Episcopos à colloquio Cardinalium vellet separare, indicauit. Post hæc ipsos Episcopos conuocauit, & turbis laicorum stipatus, sacramentum ab ipsis Episcopis cum terrore & minis exegit & extorsit, & in manu sua iurare coëgit, ne vnquã ab eo dissentirẽt, nunquam regis causam defenderent, nunquã superordinato sibi Papæ fauerent, vel obœdirent. Quo facto, eos per Principem Salernitanum in Campaniam misit: & sic eos à consortio Cardinalium & à Romana vrbe separauit. Nec solùm Episcopos, sed etiam Vrbis presbyteros & inferioris ordinis clericos, insuper & laicos iuramentis allegauit, ne vlla ratione, vllo tempore, condescenderẽt in causa regis.

Inuadit Põtificatum contra Canones. Alexandro Papa iuxta vespertinam horam defuncto, eadem die contra Canones à laicis electus est. Sed Cardinales nõ subscripserunt in electione eius r. sub anathemate enim Canones præcipiunt, nemi-

nem

nem eligi in ſedem Romani Pontificis ante diem tertium poſt ſepulturam ipſius prædeceſſoris. Poſtquam aliunde aſcendit, à conſilio remouit Cardinales ſacræ ſedis.

Cum quibus perſonis conſilia ſua diebus ac noctibus habuit, Roma vidit & audiuit.

Expellit à ſe Cardinales.

Eiectis à conſilio & à cuſtodia eius Cardinalibus, vita eius & fides & doctrina ſine teſtibus fuit: cùm ſacri canones præcipiãt, vt in omni loco tres Cardinales presbyteri & duo diaconi Papam non deſerant, propter teſtimonium eccleſiaſticum, & propter ſtylum veritatis.

S. Scripturã violenter detorquet.

Scripturas ſacras violenter intorſit in adiutorium falſitatis: quod genus idololatriæ quantum ſit, latè patet in ſcripturæ ſacræ campis ſpacioſis.

Cæſarẽ indicta cauſa damnat.

Præter voluntatem & conſilium Cardinalium extra ordinem iudicandi, ſacris canonibus determinatum, Imperatorem in nulla Synodo Canonicè accuſatum, præcipitanter excommunicauit, in qua excommunicatione nullus Cardinalium ſubſcripſit.

Prodigium.

Vt primùm ad excommunicandum Cæſarem de ſede ſurrexit, ſedes ipſa nouiter lignis fortiſſimis compoſita, ſubito Dei nutu terribiliter ſciſſa eſt in plures partes: Vt manifeſtè daretur intelligi, quanta ſeſſor ille tam periculoſa excõmunicatione, & præſumptione, quámque terribilia ſchiſmata ſeminaret contra Eccleſiam Chriſti, contra ſedem beati Petri, quàm crudeliter diſſiparet cathedram Chriſti, conculcando leges Eccleſiæ, imperando cum potentia & auſteritate.

Dira iniquiſſima.

In deſcriptione eiuſdem excommunicationis ea interſeruit, in quibus manifeſtè à fide Catholica errauit, cùm iniuſtè excommunicatum Imperatorem, & Epiſcopos cõmunicantes ei, excepit ab excommunicatione tertio gradu communicantes eis, & vnitatem Eccleſiæ ſcindens, quantum in ipſo fuit, duas Eccleſias fecit.

Hiltebrãdi ieiuniũ de doctrina Berengarij.

Idem præſumptor ieiunium indixit Cardinalibus, vt Deus oſtenderet, quis rectius ſentiret de corpore Domini, Romana ne Eccleſia, an Beringarius: per hoc manifeſtè probatus infidelis, cùm in Niceno conſilio ſcriptum ſit, quia dubius in fide, infidelis eſt.

Prodigium de eodẽ expetitum.

Et de corpore domini ſignum quæſiuit, quod petente Beato Gregorio ad firmandam mulieris fidem contigit, quando panis Chriſti formam accepit digiti. Et miſit duos Cardinales, Othonem & Cunonem, ad ſanctam Anaſtaſiam, vt cum Suppone, eiuſdem Eccleſiæ Archipresbytero, triduanum ieiunium peragerent, & illis tribus diebus ſinguli per dies ſingulos pſalterium & miſſas decantarent, vt ſuprà dictum ſignum eis Chriſtus oſtenderet: quod minimè contigit.

Inſidiæ Cæſari ſtructæ.

Imperator ſolitus erat frequenter ire ad orationem ad Eccleſiam ſanctæ Mariæ, quæ eſt in monte Auentino. Hiltebrandus autem cùm per exploratores ſuos omnia eius opera ſolicitè inquireret, locum in quo frequentius Imperator vel ſtans, vel proſtratus orabat, notari fecit: & quendam promiſſa pecunia ad hoc induxit, vt ſupra trabes Ec-

d iij

clesiæ occultè lapides magnos collocaret, & ita aptaret, vt de alto super caput orantis Imperatoris demitteret, & ipsum contereret. Quod minister tanti sceleris cùm festinaret implere, & lapidem magni ponderis super trabes aptare vellet, lapis pondere suo eum traxit, & fracta sub trabibus tabula, & lapis & ille miser homo Dei iudicio in pauimentum Ecclesiæ cecidit, & eodem lapide contritus penitus est. Huius rei gestæ ordinem postquam Romani cognouerunt, pedem illius miseri fune ligauerunt, & triduo per plateas vrbis ad exemplum trahi fecerunt. Imperator autem solita clementia iussit eum sepeliri.

Diuinationes è pane mystico.

Ioannes Portuensis Episcopus, qui intimus fuerat & à secretis Hiltebrandi, ascendit in ambonem beati Petri, & inter multa, audiente clero & populo, ait: Tale quid fecit Hiltebrandus & nos, vnde deberemus viui incendi: significans de sacramēto corporis Domini, quod Hiltebrandus, responsa diuina quærens contra Imperatorem, fertur iniecisse igni, contradicentibus Cardinalibus, qui assistebant ei.

Falsum de Cæsare vaticinium.

In Pascha Domini feria secunda, cùm ad Ecclesiam sancti Petri ad missam clerus & populus conuenisset, post Euangelium in ambonem ascendit, sicut erat indutus Pontificalibus indumentis. Et in præsentia Episcoporum & Cardinalium, in frequentia cleri & senatus & populi Romani, publicè clamauit inter multa suæ diuinationis verba: Regem Henricum vsque ad proximum sancti Petri festum sine dubio moriturum, aut à regno penitus deiiciendum, in tantum, vt vlterius non posset congregare quàm sex milites. Prædicauit etiam Episcopis & Cardinalibus & omnibus qui aderant, de ambone clamans: Nullo modo habete me pro Papa vlterius, sed ab altari me auellite, si vsque ad prædictum festum prophetia hæc effectum non habuerit. *Dementia.*

Nouæ in Imper. insidiæ, & inde vaticiniq; vanitas detecta.

Eisdem diebus parauit Imperatorem perdere per occultos proditores, Deus autem eum custodiuit. Et eodem tempore fuerunt nonnulli, qui existimauerunt, ipsum Hiltebrandum conscium extitisse, & ordinatorem proditionis: quia eisdem diebus paulo ante proditionem de morte regis falsò prophetata præsumsit. Quod verbum vehementer percussit corda multorum. Et palàm factum est, Hiltebrandum voce propria in conuentu Ecclesiæ esse damnatum, qui (vt dictum est) iudicauerat se nullo modo esse Papam, neque pro Papa vlterius habendum, sed proditorem & mendacem esse credendum, nisi vsque ad proximum festum sancti Petri Imperator moreretur, aut omni honore spoliaretur, adeò vt vltra sex milites congregare non posset: & diuino nutu actum est, vt à seipso quoque damnaretur hæreticus. Sic enim ait Apostolicus: Dominus ipse inquit: Propheta, qui arrogantia deprauatus, voluerit loqui in nomine meo, quę ego nō præcepi, vt diceret, aut ex nomine aliorum deorum, interficietur. Quod si tibi tacita cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus nō est eloquutus? Hoc habebis signū, quod in nomine Domini propheta prædixerit, & non euenerit, hoc Dominus non

nus non eſt locutus, ſed per tumorem animi ſui Propheta confinxit, & idcirco non timebis eum.

Tempore autem tranſacto, quod Hiltebrandus in diuinatione ſua præfixit, Rege verò neq; mortuo, neq; militibus ſuis imminuto, timẽs ſe ſuis verbis deprehenſum, & ore proprio condemnatum, ad callida argumenta ſe conuertit, perſuadens vulgo indocto, nõ de corpore ſed de anima Regis ſe propheta ſſe: quaſi anima regis milites omnes præter ſex perdidiſſet, vel illo ſpatio mortua eſſet. Et his verbis vulgus indoctũ deluſit. Contra huiuſmodi prophetas beatus Gregorius ſuper Ezechielem ait: Inter Prophetas veros & falſos iſta eſt diſtantia, quia Prophetę veri, ſi quid aliquando per ſuum ſpiritum dicunt, citius corrigunt: Prophetæ autem falſi, & falſa denunciant, & alieni à ſancto Spiritu in ſua falſitate perdurant. *Ineptum de falſo vaticinio commentum.*

Tres homines non conuictos, non confeſſos, abſq; ſecularibus iudicibus Hiltebrandus morti adiudicauit, & eos in patibulis iuxta Eccleſiã ſancti Petri, in loco qui dicitur Palatiolum, interfici ſuſpenſos coẽgit, ſine dilatione, ſine diſcuſſione, contra leges, quę præcipiunt etiam manifeſtos reos intra ſpacium & retractionẽ triginta dierũ nõ interfici. Quæ etiam apud paganos vigent & ſeruantur, ſicut docet authoritas B. Ambroſij, & paſſio ſanctorum Marcelliani & Marci. *Tyrannis & animi impotentia.*

Centium, filium præfecti Stephani, prius fidelem ſuum, in carcerem miſit, & in vaſe vndiq; aculeis veſtito mille & mille mortibus cruciauit. Qui poſtquam euaſit, ipſum Hiltebrandum cepit. De cuius captione antequã euaderet, omnibus, qui captionis illius cooperatores fuerant, hoc debitum publicè remiſit, quod poſtea infideliter vindicauit, Centium, cui omnia remiſerat, perſequi cœpit, & nouẽ de hominibus Centij in patibulis ſuſpendio interfecit ante portas ſancti Petri. *In Centium iniuria & perfidia.*

Filius cuiuſdam viduæ captioni eius interfuit, cui cum multis aliis pœnam & exiliũ vnius anni indixit. Quo expleto, vidua ampliori ſatisfactione volens placare animum Hiltebrãdi, funem immiſit collo filij ſui, & fune filium trahens, pariter cum filio ad pedes Hiltebrandi procidit, dicens: Domine Papa, de manu tua volo recipere filium meum, qui exiliũ vnius anni, & pœnam à te iniunctam portauit. Ad hæc Hiltebrandus in præſenti, propter eos qui aderant, iram diſſimulans, filium ei reddidit, cum auſteritate dicens: Vade vade fœmina, dimitte me in pace. Poſtea miſſis apparitoribus ſuis, filiũ viduæ apprehendit, & iudicibus, vt eum morti damnarent, præcepit. Qui vno ore reſponderunt, ſe vlterius non poſſe illum condemnare, qui ad iudicium Papæ confugiſſet, & pœnitentiam & exilium vnius anni ab ipſo Papa iniunctum iam impleuiſſet. Ad hæc glorioſus Hiltebrandus iudicibus iratus, præcepit abſcindi pedem filio viduæ, quæ fruſtra apud Hiltebrandum exiſtimauerat pœnitentiam & leges & iura valere. Et pede truncatus dolore illo poſt triduum mortuus eſt. *Atrocitas in ſupplicii.*

Multa quidem alia fecit Hiltebrandus, in quem clamat ſanguis Ec *Flagitia.*

clesiæ, gladio linguæ eius miserabili proditione effusus, propter quę à communione eius iustissimè Ecclesia recessit, sicut fecerunt maiores nostri temporibus apostatarum Liberij & Anastasij.

Vt Liberij festum celebraretur, iussit. Hoc præcepto eius hæresin firmauit, qui ex laudabilibus meritis damnabiles exitus habuit.

Liber magicus. Die quodam cùm de Albano Romam veniret, oblitus est secū ferre familiarem sibi librum necromanticæ artis, sine quo nusquam aut rarò incedebat. Quod cùm in itinere ei ad memoriam redisset, in introitu portæ Lateranensis festinanter vocauit duos de familiaribus suis assuetos & fidos ministros scelerum suorum, & vt eundem librum citissimè sibi afferrent, præcepit, & terribiliter interminatus est, ne librum in via aperire præsumerent, nec vlla curiositate secreta libri inuestigarent. Sed quanto amplius inhibuit, tanto vehementius eorum curiositatem ad inuestiganda eiusdem libri arcana accendit. Igitur dum in reditu librum reserassent, & diabolicæ artis præcepta curiosè legerent, subitò affuerunt angeli Satanæ, quorum multitudine & horrore duo illi iuuenes propè affecti amentes, vix ad se reuersi sunt. Et (vt ipsi retulerunt) maligni spiritus instabant, dicentes: Ad quid nos vocastis? quare fatigastis? citò præcipite, quod nos agere vultis, alioquin insurgemus in vos, si nos diutius tenueritis. Ad hoc alter iuuenum: Festinanter (inquit) muros illos deiicite. Et hæc dicens, manu ostendit muros altos vicinos Romæ, quos in momento maligni spiritus deiecerunt. Et iuuenes sanctę crucis signo se signantes, tanto terrore exterriti, trementes & palpitantes vix Romam ad Dominum suum peruenerunt.

Authoris epistola. Venerandis Ecclesiæ Romanæ patribus & dilectis in Christo & semper diligendis fratribus, Benno, Cardinalis Romanæ Ecclesiæ, fidele seruitium & salutem, seruantibus Ecclesiæ Catholicæ communionem: De cuius communione & disciplina, vel potestate, frustra sibi applaudit, quisquis iniustè ex potestatis præsumptione quenquam *Iniusta excommunicatio qua.* ligauerit vel soluerit. Iniustè autem ligat, quisquis aliquē paratum satisfacere, & audientiam implorantem, neque conuictum neq; sponte confessum anathematizat, imò seipsum frustra maledicendo, quasi proprio iaculo in se intorto, maledicit & condemnat. O noua proditio, procedens de sanctuario, imò de eo, qui vt summus sacerdos videbatur Ecclesiam regere, & senioribus iudicibus præesse.

Hiltebrandus instabat Imperatori, vt eiiceret Episcopos Simonia- *Hiltebrādi artes de Episcopis Simoniacis.* cos. Imperator credens, quasi ex zelo legis, quasi à throno Dei procederent hæc mandata, sine mora obœdiebat, sine mora, sine discussione, sine iudiciario ordine Episcopos eiiciebat: dū per hanc obœdientiam se Deo sacrificare existimabat, dum adhuc versutias Hiltebrandi minus intelligebat.

Hiltebrandus verò expulsos à rege Simoniacos relocabat, & quos regi infestos reddiderat, eos sibi familiari amicitia reconciliabat, & multis

multis & magnis iuramentis ſibi fidos & obnoxios efficiens præ aliis exaltabat. Et modico tempore iis artibus regia domo perturbata, & penè amicis deſtituta, ſibi verò amicitia maiorum principum comparata, ex improuiſo ſine legitima accuſatione, ſine canonica vocatione, ſine iudiciario ordine, obœdientem ſibi Imperatorem excommunicauit, & regni principes ab eo ſeparauit. *Anathema iniquiſſimum.* Et cùm Apoſtolus præcipiat, ne quis circumueniat in negotio fratrem ſuum, quantum in eo fuit, mortificauit potius quàm caſtigauit. Sic autem Imperator multimodò circumuentus, præter Canonicum ordinem excommunicatus, & conſenſu Hiltebrandi & cõſilio magna ex parte imperij honore expoliatus, & bellis & cędibus immenſis fidelium ſuorum prægrauatus, fruſtra Canonicam audientiam implorauit, *Cæſaris anguſtia, & inde petita expiatio.* & extortam confeſſionem inuitus ac coactus apud Canuſium in pręſentia Hiltebrandi protulit. Dicite quæſo qui iuſtitiam diligitis, qui ad dextram vel ſiniſtram fauore alicuius perſonæ declinare non noſtis, dicite quæſo, ſi cõfeſſio tanto tempore extorta cuilibet pauperi, nedum Cæſari, præiudicare debuit? *In confeſſionem & anathema illegitimum.* Si ex confeſſione extorta potius non extitit reus Canonum hic, qui extorſit, quàm qui peruersè iudicatus peruerſoris iudicis iniuriam & violentiam patienter & publicè, & cum lachrymabili afflictione, nudis pedib. in laneis veſtibus, hyeme præter ſolitum aſpera, apud Canuſium SPECTACVLVM ANGELORVM FACTVS ET HOMINVM, & Hiltebrandi ludibrium, triduò pertulit? *Cæſar ſpectaculum Angelorum & hominum.* Dicite quæſo, ſi quiſquam ſanctorum Pontificum quenquã plebeium, niſi aut ſponte cõfeſſum, aut in ſynodo conuictum, nec in eadem prouincia, ſed in longinquis terrarũ partibus ſemotum, tam præcipiti iudicio damnare præſumſit? Si quis tam audacter abuſus eſt poteſtate ligandi & ſoluendi? Equidem Ambroſius Theodoſium ligauit, ſed præſentẽ ſponte confeſſum. *D. Ambroſ. Theodoſium Imp. Maximum Epiſc.* Maximus, Salonitanus Epiſcopus, per plures annos extra prouinciam ſui Epiſcopatus Romæ apud beatum Gregorium de Simoniaca hæreſi, & diuerſis adulteriis accuſatus, vno tandem anno, deficientibus accuſatoribus, ſacramẽto ſola manu præſtito, purgatus eſt, ſicut in regiſtro eiuſdem beati Gregorij legitur. Et beatus Auguſtinus in lib. de pœnitentia: Satis (inquit) oſtendit Apoſtolus, non temere & quomodolibet, ſed per iudicium auferẽdos eſſe malos ab Eccleſię communione, & ſi per iudicium auferri non poſſint, tolerentur *Auguſtini de excommunicatione ſentẽtia.* potius, ne peruersè malos euitãdo, ab Eccleſia ipſe diſcedẽs, eos, quos fugere videtur, vinciat ad gehennam. Multi, inquit, corriguntur, vt Petrus: multi tolerantur, vt Iudas: multi neſciuntur, donec veniat Dominus, qui illuminat abſcondita tenebrarum. Et quidam, inquit, metuentes præcepta ſeueritatis, quibus admonemur corripere inquietos, non dare ſanctum canibus, Ethnicum habere Eccleſiæ contemtorem, à compage corporis membrum, quod ſcandalizat, euellere, ita perturbant Eccleſiæ pacem, vt conentur ante tempus ſeparare zizania, atque hoc errore cæcati, ipſi potius à Chriſti veritate ſeparentur.

Qualis nobis causa est aduersus schismata Donati, & non cum illis, qui nouerunt Cæcilianum non veris sed calumniosis criminibus appetitum, & perniciosam sententiam suā mortifero pudore non deserunt: sed cum illis, quibus dicimus, etiamsi mali fuissent, propter quos in Ecclesia non estis, vos tamen eos ferendo, quos emendare aut segregare minimè poteratis, in Ecclesia pmanere debuistis. Et paulò post: Nos, inquit, ad sanam doctrinam pertinere arbitramur, ex vtrisque testimoniis vitam sententiamq; moderari, vt canes in Ecclesia propter pacem Ecclesiæ toleremus, & canibus sanctum, vbi Ecclesiæ pax tuta est, non demus. Hiltebrandus autem non solùm Ecclesię perturbauit pacem, sed etiam ecclesiasticam scidit vnitatem, & vnicæ fidei vestem inconsutilem: dum Cæsarem & Episcopos communicantes Cæsari absq; iudiciario ordine excommunicabat, & tertio gradu communicātes eis ab excommunicatione noua pietate excipiebat: quos huiusmodi artibus & regi subducere, & sibi allicere festinabat.

Hiltebrandus perniciosi schismatis auctor.

Dicant nunc Hiltebrādi discipuli, quibus cōmentis, quibus coloribus deaurare possint, quòd ipse Hiltebrādus in synodo generali hæretica prædicauit, prædicando excommunicatis communicare consensit, prædicata scripsit, prædicatione & scriptis alteram catholicam, alterā excommunicatorū Ecclesiam faciens, vnitatē scidit, & scripta per orbem terrarū disseminauit: prædicādo, scribēdo, scripta disseminādo seipsum hæreticū manifestauit, & ore proprio, & cōfessione hæreseos non extorta, diuino vrgente iudicio, cōdemnauit, dum vulgus erroneum sanctum existimaret, & Apostolis exæquaret spiritum tanti erroris, cùm etiam prudentiores eius laqueis caperentur, & inducerentur in tentationem, si fieri posset, etiam electi.

Arguitur hæreseos.

Mentimur, nisi tredecim Cardinales sapientiores, & religiosiores, ipse Archidiaconus & ipse primicerius & multi alij Lateranensium clericorum, quorum iudicio ex priuilegio sanctæ sedis totus subiacet mundus, apostasiam eius intolerabilem perpendentes, ab eius communione recesserunt.

Habetur pro apostata.

Dicant, oramus, Hiltebrandi discipuli, qua præsumptione magister eorum vnitatem Ecclesiæ in duas vel plures partes diuisit? Si enim Cæsarem iniustè, & absq; iudiciario ordine damnauit, seipsum potius ab Ecclesia separauit. Si verò iustè excommunicationis gladiū in Cæsarem vel Episcopos communicantes Cæsari exeruit, quare communicātes ipsis Episcopis tertio gradu per scripturam excipiendo absoluit? Nunquid etiam vnius diei infans ab excommunicatis conceditur aliqua necessitate baptizari, vel ab excomunicatis baptizatus, & continuò mortuus, creditur saluari? Equidē sacer Ecclesię Chalcedonensis canon prædicat, apud hæreticos non posse ad salutem baptizari, & damnat eos, qui paruulos extra Ecclesiā baptizādos obtulerint. Quid propriè de paruulis apud excōmunicatos baptizatis beatus Augustinus scribat Bonifacio Episcopo, in serie eiusdē epistolæ facilè & lucidè po-

Dilēma de- deris Cæsari obnūciatis.

Baptismus excommunicatorum.

dè poteſt reperiri. Reperitur & hoc ipſum in epiſtola beati Gregorij, quam pro paruulis ſolicitus, Epiſcopis Longobardiæ miſit. Reperitur etiam multipliciter in campis ſacræ ſcripturæ latis & ſpatioſis.

Turbanus Hiltebrãdi pediſequus.

Glorioſus autem Hiltebrandus, & pediſequus eius Turbanus, noua poteſtate ſoluentes decreta Chalcedonenſis Concilij, non ſolùm verbis ſed & ſcriptis publicis conſenſerunt extra Eccleſiam communicare & baptizare: quàm cæſi eſſent, quàm hæretici ſcriptis propriis deprehenſi. Proh nefas, ij præſumſerunt de Eccleſia iudicare, qui nuſquam reperiuntur non erraſſe, quibus etiam ipſa veritas reputatur in mendacium, quam ſolo fallendi ſtudio verbis & ſcriptis ſuis, ne venena erroris eorum perciperentur, quaſi mel veneficorum more admiſcuerunt. Mendaciũ enim eſt, vt beatus Auguſtinus ait, omnis enunciatio prolata intentione fallendi. *Mẽdacium.*

Hæreſis Liberij. *Euſebius Presbyter.*

Vterq; autem, Hiltebrandus ſcilicet & Turbanus, in hæreſin Liberij cecidit, qui poſtquam publicè communicauit excommunicatis, duas Eccleſias faciens, vnitatem ſcidit. Sed non tacuit beatus Presbyter Euſebius, quo legitimè defendente vnitatem vſque ad mortem, & vita & morte eius clarificante doctrinam catholicam, Liberius declaratus eſt hæreticus.

Locus Auguſtini.

Liberium vnus Euſebius communionem eius deſerendo, & iuxta Euangelium tanquam Ethnicum & publicanum deuitando, ligauit, vno ſpiritu cum beato Auguſtino magis opere quàm verbo dicens: Cœpiſti habere fratrem tãquam publicanum, ligas illum in terra, ſed vt iuſtè facias vide, nam iniuſta vincula iuſtitia diſrumpit.

Argumentatur à minore ad maius.

Vnus Euſebius Liberium recedendo à communione eius ligauit: quanto magis Hiltebrandus in errore perſeuerans cum angelis ſuis apoſtatis damnatus in abyſſum relegatus eſt, Romanæ Eccleſiæ patribus ab eius communione recedentibus, & eius hæreſes & ligandi & ſoluendi abuſionem execrantibus.

Anaſtaſius Papa vnde abſtẽtus declaratus. *Hiltebrãdi diſcipulorumq; aſſentatio.*

Anaſtaſius Papa canonicè intrauit: ſed quia vni excommunicato ſine ſatisfactione publica communicauit, quidam Romanorum clericorum ex poteſtate & priuilegio ſanctæ ſedis communionem eius deſerentes, eum ligauerunt, quia communicando excommunicato Eccleſiam diuidere præſumſit. Hiltebrandus verò à diſcipulis ſuis ſanctus prædicabatur, quaſi æqualia & longè deteriora non commiſerit, quaſi Romanæ Eccleſiæ clerici & laici publicè ab eius communione non receſſerint.

Hypocriſis. *Nefaria religio.*

Sileant hypocritæ, ſicut ait beatus Petrus piratis ſimiles, beati Petri nomen igne malitiæ ſub nomine catholico, ſub obtentu iuſtitiæ, artificioſè ſuppoſito deſtruentes, & ferè demergentes. Obſtupeſcant Pſeudoprophetæ ad vocẽ Petri, in facie humani, in cauda ſcorpiones, lupi ſub ouina pelle latentes, corpora trucidãtes in oris gladio, & animas pariter deuorantes: quorum religio nihil aliud redolet, niſi proditionẽ & auaritiam: penetrantes domos viduarũ captiuas duxerunt

mulierculas oneratas peccatis, ſub occaſione impacati tēporis attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis dæmonum, quas accepit Hiltebrandus magiſter eorum à magiſtris ſuis, à Theophylacto, qui cognominatus eſt Benedictus Papa I X. à Laurentio, Malaſitano Archiepiſcopo, à Ioanne Archipresbytero S. Ioannis de porta Latina, qui poſtea cognominatus eſt ſextus Gregorius Papa.

Magiſtri Hiltebrãdi.

Ioãnes Gratianus Archipresbyter.

Theophylactus magus poſt Benedictus IX. Papa.

Theophylactus, ſacrificiis dæmoniorū deditus, in ſyluis & montib. mulieres poſt ſe currere faciebat, quas magicis artibus ad ſui amorem coëgerat. Teſtantur hoc libelli ipſius inuenti in domo eius, poſtquam vitam malè finierat. Et hæc fabula adhuc ruſticis Romanorum eſt notiſſima. Is dum ad Eccleſiam rediret de ſyluarum ſecretis, vbiq; ſecum habens prædictū Laurentium, principem maleficiorum, cum eo etiam publicè de Matheſi diſputabat, & vulgus auidum nouarum rerum nouis diuinationibus in ſui admirationem excitabat. Nomen autem Laurentij apud ſimplices pro eo habebatur celebre, quia videbatur aliquando ex improuiſo prophetare. Et de complice & diſcipulo ſuo Papa ſecurus, gaudebat etiam publicè in conuentu Epiſcoporum & Cardinalium & Senatorū auguria ſua magnificare, & ad cantum auium ſubito augurio denunciare, quid ipſo die, vel heſterno vel nudiuſtertius factum eſſet in oriente & occidente, in meridie, in ſeptentrione, & in remotioribus vel extremis terrarum partibus, ſiue de bellis ſiue de morte principum. Ad quem tentandum cùm quodam die multi conueniſſent, ſubitò audita eſt auicula, quæ vulgo paſſer dicitur, dulces voces frequentare. Et Laurentius ſubitò interrogatus in præſentia Theophylacti & Epiſcoporum qui conuenerant, quæ auis illa caneret, ſubitò reſpondens: Auicula, inquit, hoc aliis canit auiculis, vt citò conueniant ad portam maiorem, vbi modò fractus cuiuſdam ruſtici currus, & effuſum eſt milium, quod ſuper illum ferebatur. Inuitat autem frequenti cantu, vt illuc citò conueniant & ſaturentur. Quo audito, plures aſtantium concito curſu maiorem portam alij alium certatim præuenientes, petierunt, & ſicut dixerat, inuenerunt.

Laurentius Archiepiſc. magorum princeps.

Eiuſdem auguria.

Impunitas.

Auguria eius nullo diuinæ legis zelo vindicabantur, inſuper à cōplice ſuo Papa ſemper magnificabantur. Vnde factum eſt, vt aliqui curioſa ſectati, publicè & liberè frequentarent contubernium & magiſterium eius. Morabatur autem in domo prædicti Archipresbyteri Ioannis de porta Latina, qui ſtudioſè eius magiſterio adhærebat, & imbuebatur artibus illius.

Magia initium Romæ à Gerberto.

Theophylacto autem & Laurentio adhuc iuuenibus, infecerat vrbem iis maleficiis Gerbertus ille, de quo dictum eſt:

Tranſit ab R. Gerbertus ad R. poſt Papa viget R.

Eiuſdem Papatus.

Et Gerbertus quidē paulo poſt completum millenarium aſcendens de abyſſo permiſſionis diuinæ, quatuor annis ſedit, mutato nomine dictus Syluester II. Et per quæ multos decepit, per eadem dæmonum reſponſa deceptus morte improuiſa, Dei iudicio, eſt interceptus. Hic

reſponſum

responſum à ſuo dæmone acceperat, ſe non moriturum, niſi prius in Hieruſalem miſſa ab eo celebrata. Hac ambage, hac nominis æquivocatione deluſus, dum ciuitatem Hieruſalem prædictam ſibi credit, Romæ in Eccleſia, quæ vocatur Hieruſalem, Miſſam faciens in die ſtationis, ibidem miſerabili & horrida morte præuentus, inter ipſas mortis anguſtias ſupplicat, manus & linguam ſibi abſcindi, per quas ſacrificando dæmonibus Deum inhonorauit. Et hic quidem dignum ſuis meritis exitum inuenit. Sed diſcipulos illius, Theophylactum & Laurentium, magiſtri mors teterrima à ſtudiis idololatriæ non abſterruit, quibus vltio diuina (vt paulò pòſt dicendum eſt) non defuit. *Miſerabilis interitus.* *Diſcipuli.*

Igitur poſt infelicem exitum Gerberti, certamen erat inter diſcipulos ipſius, dum quiſque anhelaret ad rapiendum Papatum ſibi. Sedit autem poſt eum decimus octauus Ioannes, & quinto menſe veneno ſuffocatus dicitur à ſuis. Huic ſucceſſit decimus nonus Ioannes, & vix annum peregit. Cui ſucceſſit quartus Sergius, & ſedit tribus annis. Anno quinto poſt Gerbertum ſedit octauus Benedictus, Laicus, frater Albrici Tuſculanenſis, patruus Theophylacti, & vndecimo anno deceſſit. Huic ſucceſſit frater eius carnalis, & patruus Theophylacti, vigeſimus Ioannes, neophytus, & ſedit annis nouem. His duobus ſuis patruis ſucceſſit Theophylactus, & anno vigeſimo quinto poſt Gerbertum, magiſtrum ſuum, ſedem fraudulenter obtinuit, & condiſcipulum ſuum Laurentium & Archipresbyterum Ioannẽ Gratianum intimos & ſecretorum conſcios habuit. *Succeſſores.* *Ioan. XIIX.* *Ioan. XIX.* *Sergius IIII.* *Benedictus VIII.* *Ioann. XX.* *Theophylactus cognomento Benedict⁹ IX.*

Eodem tempore Hiltebrandus, relicto monaſterio, prædicto Archipresbytero hæſit, & Archiepiſcopi Laurentij magiſterium ſecutus, in breui factus eſt vtriuſque magiſtri imitator egregius. Qui cùm vellet, manicas ſuas diſcutiebat, & in modum ſcintillarum ignis diſſiliebat: & iis miraculis oculos ſimplicium veluti ſigno ſanctitatis ludificabatur. Et quia Diabolus per paganos Chriſtum publicè perſequi non poterat, per falſum monachũ ſub habitu monaſtico, ſub ſpecie religionis, nomen Chriſti fraudulẽter ſubuertere diſponebat. Sed quamuis peccatis exigentibus talia fieri permitteret diſpenſatio diuina, tamen tempus retributionis propinquabat. *Hiltebrãdi magiſtri.* *Praſtigia.*

In diebus illis defuncto Conrado, legis & religionis cultore fideliſſimo, Romanorum Imperatore Auguſto, Theophylactus, qui & Benedictus nonus, habito conſilio cum familiari ſuo Laurentio, & aliis ſuis complicibus, molitus eſt filium Imperatoris Conradi, Henricum Imperatorem ſucceſſione Imperij exturbare, & in Eccleſia ſchiſmata diuerſa ſeminare. Hoc enim eſt, quod amplius exigitur à mundi principio à tenebrarum principe. Miſit igitur coronam Romani Imperij Petro, regi Vngarico. Sed ad Petrum expugnandum direxit Imper. Henricus Ducem Lotharingæ Gotfridum, virum fidelem & bello ſtrenuum, & inter regni Principes clariſſimum. Qui primo con- *Conradus II. Caſ.* *Henric. III. F. in cuius Papa machinatio.* *Benedict. IX. Petro, regi Vngario, miſit coronã hoc inſcriptã ver-*

e

Ioan. Petro de dis Romano Petro, sibi Papa coronam. Vide Stumpfium li. 1. de vita Henr. IIII. Papatus precio venditus.

flictu Petrum bello captum, & omnes vicinas nationes, ne in eum aliquid præſumerent, deterruit, & vt digna factis tanti ſchiſmatis auctori Theophylacto redderet, Romam venire diſpoſuit.

Quo audito Theophylactus timore perterritus, vendit Papatum complici ſuo prædicto Archipresbytero Eccleſiæ S. Ioannis de porta Latina, magiſtro Hiltebrandi, acceptis ab eo libris mille quingentis.

Ioan. Gratianus Papa Gregorius VI. Hiltebrād⁹ κακοῦ κόρακος κακὸν ὠόν.

Qui aſcendens ſacram ſedem tantę iniquitatis gradibus, nomine mutato ſextus dictus eſt Gregorius. Igitur Hiltebrandus in ſchola tam profundæ peruerſitatis vſu & arte edoctus, erat tantorum fidus miniſter maleficiorum, & peſſimis magiſtris peior diſcipulus. Quod ex fructibus perfidiæ ipſius poſtea percepit Eccleſia, per eum ſub obtentu Catholici nominis graui ſchiſmate lacerata, percepit & mundus, bellis feralibus, & immenſis cædibus, ipſo auctore laniatus, & ſub colore mellis veneno propinato hæreſibus nefandiſſimis propè ſuffocatus.

Syluester III.

Eiſdem diebus ſuperpoſitus eſt in Papatum prædicto Archipreſbytero Sabinenſis Epiſcopus, qui mutato nomine dictus eſt Syluester III. & factum eſt, vt Romana Eccleſia in partes diuerſas ſcindi videretur.

Henric. III. seditiosos Pontifices solio deturbat.

Cùm autem tanta peruerſitas Romam ludificaret, diuino nutu affuit Imperator Henricus, & (vt multa breuiter concludam) religioſorum Cardinalium precibus efflagitatus, ipſis auctoribus, pro loco officij ſui, pro officio Imperiali, pro poteſtate ſibi à ſacris canonibus conceſſa, ad purgandam Eccleſiam, ad exturbandum & vlciſcendum vi ſacrilegos, deuotum ſe præbuit, Theophylactum in fugam coegit, ſextum Gregorium in cuſtodiam recluſit, quem poſtea in exilium miſit, Sabinenſem Epiſcopum, quem non ambitio, ſed vis ad Papatum coëgerat, ad ſedem propriam redire compulit. Romana verò Eccleſia eius reſpirans auxiliis, ſecundum Clementem Papam elegit, ſub quo Eccleſiæ vnitas, à quo & ſubſequenter Romanorum Imp. Auguſtus venerandæ memoriæ Henricus coronatus eſt, & pro tantis meritis vnicè glorificatus triumpho ſingulari, vnici amoris priuilegium, pellendo idololatras Simoniacos, & vnitatem Eccleſiæ defendendo, promeruit.

Inungitur à Clemēte II.

Deportat Gregorium VI. & Hiltebrandum in German. Esto autem pessima & infelix clementia.

Quibus ſtrenuè peractis, ſextum Gregorium, vt ſuprà dictum eſt, cum Hiltebrando diſcipulo ſuo in Teutonicas partes deportatione damnauit. Nimia tamen pietate deceptus, nec Eccleſiæ Romanæ, nec ſibi, nec generi humano proſpiciens, nouos idololatras nimis laxè habuit, quorum memoriam æterno carcere à contagione hominum remouere debuit.

Hiltebrandus Gregorij VI. hæres.

Defuncto autem in exilio ſexto illo Gregorio, Hiltebrandus perfidiæ ſimul & pecuniæ eius hæres extitit.

Damasus II.

Eodem tempore Clemens Papa defunctus eſt. Huic ſucceſſit Damaſus, & ſedit viginti tantùm & tribus diebus, veneno, vt dicitur,

propinato

Theophylactus sedem Romanam vexat. Eiusdē explorator Hiltebrandus.

propinato suffocatus. Theophylactus enim magister Hiltebrandi, post fugam reuersus Romam cum familiari suo Laurentio, multis maleficiis sacram sedem vexabat, & per litteras discipuli sui Hiltebrandi ea, quæ in palatio Imperatoris gerebantur, resciebat. Eo igitur immaniter grassante, iterum Romana Ecclesia legatum ad Imperatorem dirigit, & vt consilio Cardinalium Papam eligendum Romam mittat, exposcit.

Leo IX.

Hiltebrandus redux.

Bruno igitur, qui & Leo, ex consilio Cardinalium Romam inuitus & coactus dirigitur. In cuius comitatu nimia Imperatoris indulgentia permissus est reuerti Hiltebrandus, hac permissione sacerdotium pariter & regnum sub specie religionis euersurus, & iuramenta Imperatori præstita non diu seruaturus.

Insinuat se Leoni.

Rem facit.

Adiūgit ad amicitiam Brazutum sex Pontificum parricidam.

Brunoni igitur multa loquendo in itinere se supposuit. Et, vt Romam venit, ab eo obtinuit, vt fieret vnus de custodibus altaris beati Petri. Et in breui loculos impleuit, & cui pecuniam illam committeret, filium cuiusdam Iudæi nouiter quidem baptizatum, sed mores numulariorum adhuc retinentem, familiarem sibi fecit. Et iam diu reconciliauerat sibi quendam alium incomparabilibus maleficiis assuetum, Gerhardum nomine, qui cognominabatur Brazutus, amicum Theophylacti, qui subdola familiaritate dicitur sex Romanos Pontifices intra spatium 13. annorum veneno suffocasse, quorum nomina hæc sunt: Clemens, qui sexto Gregorio damnato, & Theophylacto expulso, sedit mensibus nouem, & diebus septem: post Clementem Damasus, qui sedit dies 23. post Damasum Leo, qui sedit annos quinque: post Leonem Victor, qui sedit ann. 2. mensibus tribus, diebus septem: post Victorem Stephanus, qui sedit menses septem, dies 28. post Stephanum Benedictus, qui sedit menses septem, dies 20. Hic non veneno, sed vi & dolis Hiltebrandi fuit eiectus. Post Benedictum Nicolaus, qui sedit ann. 2. mensib. 6. diebus 25.

Per sequestres largitiones facit.

Reconciliat Theophylactum Leoni.

Huius tempore Hiltebrandus prædictis duobus familiaribus suis pecuniam suam & consilia sua communicauit, & per eos venales linguas multorum sibi comparauit. Et post hæc Theophylactum antiquum dominum suum & magistrum, simulantem pœnitentiam, Leoni Papæ in dolo reconciliauit, & Theophylacti consilio & factione ipsum Papam Leonem contra Normanos armauit.

Fit auctor & proditor expeditionis Normanicæ.

Theophylactus Normanorū emissarius.

Igitur Leo Papa eorum dolos minus intelligens, & Romam deserens, Alpes transiuit, & multis Teutonicis sibi aggregatis, ad expugnandos Normanos Romam rediit, & Hiltebrando & Theophylacto instigantibus, in Apuliam contra Normanos transiuit. Et quia Theophylactus manifestè eum lædere non audebat, simulato obsequio cum eo manens, & ingressus & egressus eius explorans, singula per secretos nuncios intimabat Normanis, & in manus eorum, Hiltebrando dictante, ipsum Papam tradidit. De quorum manibus vix Pa-

pa (interfectis per proditionem Teutonicis) desolatus euasit.

Vexator sedis Rom.

Leone post modicum defuncto, Theophylactus de parentum potentia præsumens, Romanā Ecclesiam, quam prius toties vexauerat, iterum vexare non destitit.

Hiltebrandi artes.

Interim Hiltebrandus, nouus Proteus, nouis præsumens tergiuersationibus, de Roma ad Imperatorem, de Imperatore ad Romam absque consilio Romanæ Ecclesiæ discurrebat. *Veneficia per Brazutum.* Et si quis alius in Papatum eligeretur quàm ipse, prædictus Gerhardus, cognomine Brazutus, familiaris eius, in breui illum veneno suffocabat.

Ambitus de Archidiaconatu.

Postquam autem sedit Nicolaus Papa, Hiltebrandus, quia Papatum adipisci non potuit, ad archidiaconatum quoquo modo inuadendum se conuertit. Et Mancium tunc archidiaconum Romanæ Ecclesiæ multis iniuriis afflixit & circumuenit. Qui victus contumeliis & dolis, & pecunia deceptus Hiltebrandi, ad vltimum concessit, vt Hiltebrandus vice eius archidiaconatu fungeretur.

Violentia.

Hac concessione Hiltebrandus arrepta, Nicolaum Papam ex improuiso aggressus, coëgit inuerecundis precibus & minis militum, quos pecunia collegerat, metum etiam mortis quibusdam terribilibus significationibus incutiendo, vt eum archidiaconum ordinaret & constitueret. Et post paucos dies ipse Nicolaus defunctus est, veneno, vt dicitur, suffocatus.

Repulsa.

Cardinales autem ambitionem Hiltebrandi non ignorantes, Imperatorem multis precibus coëgerunt, vt eis in electo suo Parmensi Episcopo Cadolo fauorem & auxilium præstaret. Quod factum cor Hiltebrandi altius percussit. Et manifestè factus est Imperatoris inimicus. *Hostilis in Cæsarem animus.* Omnia iuratæ fidelitatis vincula disrupit: & facta conspiratione cum inimicis Imperatoris & cum Normanis, quem Parmensi Episcopo Cadolo, à Cardinalibus electo, opponeret, Anshelmum, *Vindicta de Antipapa.* Lucensem Episcopum, decepit, & eum in Papam eligi à quibusdam Romanis fecit. Et ipsum Anshelmum, mutato nomine, Alexandrum vocauerunt.

Iniuria in vtrumque Papam.

Igitur Anshelmum, quem in dolo elegerunt, pariter & Parmensem Episcopum, quibus poterat artibus vexabat, quia vtrique succedere anhelabat.

Igitur vbi Alexander intellexit, se dolis & arte ab Hiltebrando & inimicis Imperatoris electum & intronizatum, die quodam, cùm intra missarum solennia sermonem haberet ad populum, prædicauit se nolle sedere in sede Apostolica absque licentia & gratia Imperatoris. Et publicè dixit, se litteras huius rei gratia missurum ipsi Imperatori. *Insania in Alexandrū morem maiorum obseruantem.* Quo audito, Hiltebrandus vix manus, multa murmurando, donec missa compleretur, abstinuit. Missa expleta, ipsum Alexandrum cum militari manu ab altari duxit in cameram, & nondum exutum Pontificalibus indumētis, pugnis durè colaphizauit, increpans & improperans,

perans, quòd vellet inquirere gratiam Imperatoris. Et statuit, vt ex eo die non daretur ei amplius quàm quinque solidi Lucensium denariorum. Et ex tunc ipse Hiltebrandus omnes reditus Romanæ Ecclesiæ sibi retinuit, & immensam pecuniam congregauit. *πλεονεξία in Ecclesia reditibus intercipiẽdis.*

Alexandro igitur sub miserabili iugo Hiltebrandi quodam vespere defuncto, eadem hora Hiltebrandus à suis militibus sine assensu cleri & populi est intronizatus, timens, ne alius per moram eligeretur. *Papatus ex suffragiis militum.* In cuius electione nullus Cardinalium subscripsit. Ad quem cùm veniret Abbas Cassinensis, ait ipse Hiltebrandus: Frater, nimium tardasti. Respondit Abbas: Et tu Hiltebrande nimium festinasti, qui nondum sepulto domino tuo, Papa, sedem Apostolicam contra canones vsurpasti. *Flagitia.* Hoc modo intronizatus Hiltebrandus, qualiter vixerit, qualiter à se Cardinales, qui testes vitæ & doctrinæ eius esse debuerant, remouerit, quàm miserabiliter vexauerit, quantis hæresibus mundum corruperit, quanta periuria, quàm immensas perditiones consecrauerit, vix à multis describi potest. Clamat tamen altius sanguis Christianorum, eo auctore & incentore miserabiliter effusus.

HOC EST DECRETVM HILTEBRANDI, IN quo à doctrina & fide catholica aberrauit.

GREGORIVS Papa Romanæ Synodo præsidens dixit: Nos sanctorum prædecessorum nostrorum statuta tenentes, eos, qui excommunicatis fidelitate aut sacramento constricti sunt, apostolica auctoritate à sacramento absoluimus, & ne sibi fidelitatem obseruẽt, omnibus modis prohibemus. *Papale institutum de excommunicatis.* Item: Et quoniam multos, peccatis nostris exigentibus, pro causa excõmunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim etiam nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate, de victu vnà anathematis sententiam ad tempus, pro vt possumus, temperamus opportunè. Apostolica itaque auctoritate ab anathematis vinculo liberamus, videlicet vxores, liberos, seruos, ancillas seu mancipia, nec non rusticos & seruientes, & omnes alios, qui nõ adeò curiales sunt, vt eorũ consilio scelera perpetrẽtur, & illos, qui ignoranter excommunicatis excõmunicant, seu illos qui communicãt cum iis, qui communicant excommunicatis. Quicunq; autem aut orator, aut peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum deuenerit, vbi non possit emere, & non habet vnde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis non pro sustentatione superbiæ sed humanitatis causa aliquid dare voluerit, non prohibemus.

LITTERAE, QVIBVS VOCATI SVNT Hiltebrandini ad audientiam.

ADELBERTVS, Episcopus S. Rufinæ, ſyluæ candidæ, Ioannes, Epiſcopus Hoſtienſis, Hugo, Epiſcopus Præneſtinus, Albertus, Epiſcopus Nepheſinus, Benno, Cardinalis presbyter vrbis Romæ, Romanus, Cardinalis presbyter vrbis Romæ, Guido, Cardinalis presbyter vrbis Romæ, Octauianus, Cardinalis presbyter deſignatus, Paulus, Primicerius Romanæ Eccleſiæ, Nicolaus, electus Abbas S. Syluestri vrbis Romæ, N. Abbas S. Pancratij vrbis Romæ, & clerus: Et clariſſimi principes laici, Theobaldus Chinebij & Vdalricus de S. Euſtathio, & populus Romanus, omnibus Deum timentibus & ſalutē Romanæ reipub. diligentibus.

Hiltebrādi hæreſes. Nolumus ignorare prudentiam veſtram, quòd ad deſtruendas hęreſes, nouiter ab Hiltebrando inuentas, & antiquas ſub nomine pietatis impiè ab ipſo renouatas, & ad defenſionem fidei catholicæ, & ad exterminandam impietatem eorum, qui nouiter ipſam fidem catholicam (quantum in ipſis erat) ſcindere non timuerunt, Deo authore, Nonis apud S. Blaſium conuenimus, octauo Idus apud S. Celſum, ſeptimo Idus apud S. Mariam in Eccleſia, quæ vocatur Rotunda, conſedimus, ipſas hæreſes damnatas ſicut maiores noſtri & nos damnamus, omnes ſectatores, communicatores, complices ſemel damnatæ prauitatis pari ſorte cenſemus, ne ſi vel paululum taceamus, conſentire videamur. Eos verò, qui authoribus errorum communicant, data ſecuritate liberè veniendi & abeundi, vocamus, & vt per maiores ſuos dominum Raynerium & Ioannem Burgūdionem cauſam ſuam agant, admonemus: ſecuritatem integram in quantum poſſumus vſque ad feſtum omnium ſanctorum proponimus, etiam cùm in cauſa ſua defecerint, neminem circumuenientes, nullius ſanguinem, ſed omnium vitam & honorem ſitientes, nec ſeditiones in populo commouentes. De cauſa enim ſua diffidere videtur, quiſquis auctor eſt ſeditionis. Pacem verò & dilectionem ſynceram proponimus omnibus, pacem & veritatem & vnitatem catholicæ Eccleſiæ amplectentibus, vt ſimus filij patris noſtri, qui in cœlis eſt. Qui enim ex patre Diabolo ſunt, opera patris ſui faciunt conſpirationibus, ſeditionibus, & cuius filij ſint, manifeſtè oſtendunt. Nos verò illius diſcipuli eſſe deſideramus, cuius doctrina etiam inimicis ſanè eſt intelligenda. Orent pro nobis Eccleſiæ filij, vt creſcat ſermo Domini, &c. Data Romæ cōtra ſchiſmaticos in ſacro conuentu, Anno ab incarnatione Domini 1098. indictione ſexta, 7. Id. Auguſti.

Reinerus & Ioānes Burgundio.

Hæreticis fidem ſeruandam.

In ſeditionum & turbarum auctores.

Hiltebrādinorum pertinacia. His litteris vocati ſunt. Declinarunt autem audientiam ſchiſmatici per 16. annos, per obſides potentes & clariſſimos, etſi per ſacramenta inuitati, ne caperentur ſuis mendaciis, ne ſuis libellis conuincerentur, quibus auctores eorum corruperunt terram hæreſibus variis, longè lateque diſſeminatis per Apoſtolos multiplicis erroris. *In eoſdem nouum decretum.* Sacer etiam conuentus toties deprehenſa eorum verſutia, in conſpectu Eccleſiæ coram

ſiæ coram multitudine Romanorum ait: Eos, qui ſanctam Eccleſiam ſcindere non timuerunt, iterum vocamus ad Synodum, quam DEO auctore celebrare diſpoſuimus circa Calend. Nouembr. In præſenti tamen, quia venire renuunt, teſtes inuocamus contra eos cœlum & terram, quòd nullum conſenſum adhibemus eorum peruerſitati. Et in teſtimonium illius in medio Eccleſiæ, in conſpectu angelorum & hominum, incendio tradimus decreta eorum hæretica, quibus orbem terræ peruerterunt, verbum Dei adulterantes, ſub ementito colore pietatis quærentes plus ſe, quàm fidem catholicam amari. Qui per 16. annos nullum dederunt locum veritati, fugientes lucem examinationis, tenebris errorum aſſueti, falſis expoſitionibus violenter intorquentes ſcripturas in adiumentum nefandiſſimi ſchiſmatis. *Libri exuſti.*

Hiltebrandus in extremis ſuis vocauit ad ſe vnum de Cardinalibus duodecim, quem multum diligebat præ cæteris, & confeſſus eſt omnipotenti Deo, & toti Eccleſiæ, ſe valde peccaſſe in paſtorali cura, quæ ei ad regendum erat commiſſa. Atque hunc confeſſorem ſuum miſit ad Imperatorem, & ad totam Eccleſiam, vt optarent illi veniam. *Hiltebrandus moriturus Imp. & Eccleſiã oriturarũ veniã poſcit.*

F I N I S.

